

Pavliha na Jutrovem.

Vvod.

Arabski rokopisi? . . . Res! — Ha-ha!
Te čire-čare in te čudne kljuke!
Črviv, oglodan, trohel pergament . . .
Kdo naj to čita? To so prave muke!

Kje — kdaj — kako že našel to sem stvar?
Na poti li gredoč sem kje pobral jo?
Po pošti poslal kdo mi jo je kdaj? . . .
Nič več ne vem, kdo pač bi bil mi dal jo.

In ravno danes moral sem v roke
Neslane vzeti te-le pisarije!
Kak lep jesenski dan; glej, v lice mi
Smehlja vesel se skozi žaluzije!

Na klopi pod kostanjem sosed moj
Tam ude svoje, srečnik, izteguje;
Cigaro puši in ne misli nič
Pa od lenobe sladke mi vzdihuje.

In jaz? . . . Ah, ven, iz sobe puste ven,
V naročaj mehki tja prirode žive!
No zdaj ne morem . . . Neka skrivna moč
Me od listine ne pusti plesnive.

Ugibljem, čitam, razvozlavam tekst . . .
A! dnevnik . . . pustolovstva . . . potopisi . . .
Po orijentu je potoval mož . . .
Kaj takšnega pa res še čital nisi!

In kod je hodil! V Meki tam je bil
In v Carigradu, v slavnem Ispahanu . . .
In Samarkand je videl, Širas, Balkh . . .
In pil je šerbet tudi v Teheranu . . .

Pri šejhih je bogatih v gostih bil
 In bratil s pevci se je po senjmiščih . . .
 In s čarovniki vseni bil je znan
 In molil z derviši je po svetiščih . . .

Dežele videl jutrove je vse,
 Posečal sultane je, šahe, kane . . .
 I v haremih je stari grešnik bil,
 Krasote gledal tamkaj nam neznane.

Aha! Odtod je ta pikantni vonj,
 Ki mi iz vsega spisa tega diha!
 In kdo doživel, kdo je pisal to?
 Ah, tu podpis njegov! Glej, naš — Pavliha!

Pavliha! . . . Gromska strela! Ti si to?
 Po Jutrovem tam tudi si se klatil?
 In ti si pisal dnevnik ta-le sam?
 Ne . . . časa nisem s čitanjem potratil!

Ta najdba zanimiva! Ta slučaj;
 O škoda, škoda, da so le — fragmenti!
 Par listov . . . Nečitljivo marsikaj
 Na starem tem častitem pergamenti.

Kaj z njim? . . . Že vem! Na jezik skromni naš
 Prevedemo te doživljaje tvoje,
 V svobodnih verzih jih izdamo v svet . . .
 Naj čita jih potem, kdor če, po svoje! . . .

Kaj bo? Romantika iztočna li?
 Nemara kos moderne poezije?
 Vse eno! — Živel vstvarjajoči duh,
 A vrag jih vzemi sive teorije! . . .

In zdaj, Pavliha! Ti me navdihuj,
 Pero mi s svojo rokoj vodi moje!
 Ne! — Pravzaprav: jaz raje naj molčim!
 Ti sam pripoveduj dogodke svoje!

1. Slavnost v Bagdadu.

Bagdad lepi, Bagdad slavní,
 Vsega vzhoda svetli biser!
 Vse opeva čare tvoje,
 Kdor te vidi, ves je vzhičen.

Glej palače, glej palače,
 Ki ob reki tod stojijo!
 Gledajo se v njej prekrasne
 Ko v zrcalu odaliske.

Nov te danes gost pozdravlja!
 Prišel sem še jaz te gledat;
 Allah naj te blagoslovi
 In obsiplje naj te s srečoj!

Kaj godi se danes v mestu?
 Kakšna slavnost li vrši se?
 Kakšen praznik se praznuje?
 Kaj to vidim, kaj to vidim?

Ulice so ljudstva polne.
Hej, to poje in to uka!
Godba gode, mladež vriska,
In po trgu ples se suče . . .

Kamor ozrem se šetaje,
Vse v zastavah, vse v zastavah!
Pestre v vetru plapolajo
Z vsake koč in palače.

Skozi ljudstva trumo šumno
Tam vojakov stopa četa;
Kak ponosno ti maršira!
Gledati jih je veselje.

Karavana dolgovrstna
Mimo nas se zdaj pomiče!
Na velblodih v plaših belih
Jaše družba beduinov.

Ogorela, mrkla lica . . .
Ko duhov se zde prikazni . . .
Ti puščave so sinovi
Prišli tudi na svečanost!

Strel iz topa iz trdnjave!
Eden — dva — tri . . . Kdo bi štel jih!
Zemlja trese se pod manoj . . .
To grmi, od gor odmeva!

Z minaretov mujezini
Kličejo na službo božjo . . .
V džamijah se gnete ljudstvo,
Kamorkoli v katero stopim.

Kaj je neki, kaj je neki?
Kaj pomenja vsa ta slavnost?
Radovednost me razganja . . .
Vprašam starca poleg sebe:

»Dovolite, očka sosed!
Kakšen danes god slavite?
Tujec tukaj sem neveden,
A ime mi je Pavliha« . . .

In pogledal me je derviš,
Mož častiti, sivobradi;
Molek v roki je prebiral,
Niz iz žoltih jantar-jagod.

In pogledal me je starec
Dobrodušno in pa resno,
In skrivnostno zamežiknil,
Segel v roko mi in rekel:

»Velik praznik, važna slavnost!
Imenitna za ves Bagdad,
Imenitna za deželo,
Imenitna za ves narod!

Naš Kalif, naš Harun mladi
Prvikrat se bril je danes,
Prvo brado si obril je . . .
Veste, tisto, mišjo dlako!

Važna to za nas je slavnost!
Vi ste tujec . . . vidim, vidim!
Šeg še naših ne poznate . . .
Važna slavnost, imenitna!«

»Prav imate — velik praznik!«
Resno starcu jaz pritegnem;
Stisnem v roko lep mu bakšiš,
Mahnem jo skoz vrata mestna.

In otresel prah z opank sem
In odšel sem iz Bagdada . . .
Misli sem si: »Srečno ljudstvo!
Srečen mladi je vladar tvoj!«

A. Aškerc.

Kam plovemo?

Spisal Karol Dolenc.

(Dalje.)

XIV.

Hast einer Welt Besitz du dir gewonnen,
Sei nicht erfreut darüber — es ist nichts!
Und ist dir einer Welt Besitz zerronnen,
Sei nicht in Leid darüber — es ist nichts!
Vorüber gehen Schmerzen sowie Wonnen,
Geh an der Welt vorüber — es ist nichts!

Hosein Wais-Schack.

ivljenje vdove Otilije Merkovc je postajalo vedno boljše . . .

Ritmojster se je od onega časa, ko je začel ljubovati z doktorico, za-njo vrlo malo menil.

Dajal ji je sicer še denarja, da se je mogla vsaj pošteno živiti. Ali tudi denarne prispevke je vedno bolj krčil. Slednjič pa je popolnoma pozabil, kaj je dolžan nesrečni žrtvi svoje slepe, nenasitne strasti . . .

Nekoliko časa se je Mihelec zanimal za-njo ter ji dvoranil vprav kavalirski.

A polagoma se je tudi on začel odtegovati, ker je v svoji potratnosti, kateri se je bila privadila v zadnjih treh letih izobilja in razkošja, zahtevala od njega žrtev, ki jih dalje časa nikakor ni mogel zmagovati.

In vrhu tega se je začela na nesrečo Otilijino zanimati za Mihelca neka bogata devica, ki sicer ni bila več v življenja prvem, pestrem cvetju, pa je imela kaj hvale vredno in vabljivo prednost pred vdovo: bila je bogata. Zalagala je mladega častnika z denarjem in drugimi darovi.

In to je odločilo. Mihelec, ki je tičal do vratu v dolgovi, in ki je bil v svojem bistvu poleg vseh svojih slabosti vendar kaj praktičen mož, se je trdno oklenil stare device ter je vdovo popolnoma zanemaril . . .

In vdova je bila sama. —

Ko se je bila vdala Otilija, zapeljana od sladkih besed ritmojstrovih, omamljena po njegovih krasnih obljubah, preslepljena od njegovih bogatih daril, ki so v njenem siromaštvu vplivali z neodoljivo močjo na-njo, očarana od njegove moške lepote in od njegovega nekako ekscentričnega ponašanja — ter se vrgla v razburkane valove življenja, si ni nikdar zastavila vprašanja, ki bi bilo tedaj povsem umestno in primerno, ki bi bilo za-njo v isti dobi in v istih razmerah odločilno in usodno — namreč: »Kam?« —

Ker ni poznala sveta in njegove zlobnosti in se ji niti ni sanjalo o ostudnem, z lepo obliko zakritem lopovstvu višjih, izprijenih stanov, se je lahkoverno, na pol hote, na pol obotavljaje, prepustila novemu, do sedaj ji neznanemu in tujemu toku . . . In vrtinci so jo pograbili ter jo svojevoljno drevili dalje in dalje, jo vedno bolj oddaljevali od rešilnega obrežja, ker je bolj in bolj izgubljala moralno oporo . . .

In sedaj je na mah z grozo spoznala, da ji prete ti valovi, katerim se je s prirojeno žensko gibčnostjo in dovtetnostjo kakor tudi s pomočjo ritmojstrovo tako hitro prilagodila, in v katerih je igrala po vplivu svoje krasote ne baš majhno ulogo — da ji ti valovi sedaj prete z nenadno, skoro gotovo pogubo . . .

Sedaj je bila tamkaj, kamor je morala prej ali slej dospeti po neizogibnih zakonih našega krasnega socialnega ustroja . . . Da bode konec tak, to bi si bila lahko povedala že tedaj, ko jo je zapeljivec vabil na to nevarno, polzko pot. A tedaj se ni vprašala: »Kam?« —

— O, sedaj je spoznavala življenje! — Res, ni lahko to naše življenje . . . Ni prijetna igra, ni sladek sen, ni nepretrgano, neskrbno uživanje vsakojakih dobrot in ugodnosti . . . Ne — boj je . . . trd, neusmiljen, boj z zlobnimi silami, mučna borba za obstanek in vsakdanji kruh . . . In kdor zgreši to nalogo, kdor ne spozna jasno in določno tega najvažnejšega faktorja v našem življenju — katerega lahko kratkomalo imenujemo prvi in pravi namen svojega potovanja po tej zemlji — ta je že zgrešil pravi pot. — Kogar preslepi varljiva misel, da se lahko brez dela, brez trpljenja, brez boja — kakor na mehkih blazinah prvega razreda v kurirskem vlaku — popeljemo skozi to življenje, ta je že zagrešil svojo tragično krivdo, kateri sledi prej ali slej gotova kazen. —

To krivdo si je bila nabremenila tudi vdova. In sedaj se je bližala ura neogibne kazni . . .

— Necega zadremanega in temnega popoludne v pozni jeseni je sedela Otilija na nizkem fotelju v svojem budoarju, ki je bil dokaj pust, ker je bila vso dragocenejšo opravo že prodala, da vsaj pomanjkanja ne bi trpela.

Kodrolaso glavo si je podpirala z belo, mehko, nekoliko debelo roko, katere dolgi prsti so ji včasih nehote vtrepetali . . .

Mračno je zrla na velik, z bogatim zlatim okraskom odičen album na majhni, elegantni mizici.

In res niso bile posebno prijetne in prijazne misli, katere so se ji valile in metle po glavi . . .

Premišljevala je svojo žalostno, bedno usodo. In vse njene misli so se v eno mer vračale k enemu in istemu predmetu, se strinjale ob enem in istem zagonetnem, nejasnem, a tako važnem, tako težkem, za-njo tako grozno usodnem vprašanju:

»Kaj pa sedaj . . . ?«

Na trudnem, v zadnjem času nekoliko obledelem licu se je zrcalil ves nemir, silni boj in ves obup njenega srca . . .

A ni mogla najti primerne in dovoljnega odgovora. —

Naslonjena ob mehko naslanjalo, je sedela nepremično kakor izklesan kip, ne da bi genila s kakim udom.

Le prsi so se ji polagoma dvigale, in oči so se ji enakomerno zapirale in odpirale.

Mislila je in mislila . . . tuhtala . . . snovala naklepe . . . se jim vdajala ter jih spet zametala kot nemožne, kot izrodke razgrete domišljivosti.

V duhu je primerjala preteklost s temno, breznažno sedanostjo ter se spet obupno vprašala:

»Kaj mi je početi . . . ?«

Da . . . kaj . . . kaj?

O, ko bi ji sedaj, vsaj in edino sedaj hotel in mogel kdo pomagati!

A nikogar ni imela, pri komer bi mogla iskati pomoči, h komur bi se mogla zateči v svoji bedi. —

In vprašala se je v obupu in grozni zdvojenosti svojega potrtega srca:

»Ali je moralo tako priti? —

Moralo? — Zakaj moralo? — Kako moralo? —

Ne in ne! —

Gotovo — njeno življenje bi imelo celo drug tek, ko se ne bi bil pojavil ravno v najtežji, v najtemnejši dobi njenega bednega življenja izkušnjavec ter je premamil . . .

»Vse ti dam, kar si poželi tvoje srce, ako me ljubiš . . .«

In ona? —

No, bila je zapuščena, bila je osamela. Uboga je bila — brez pomoči, brez podpore, brez srca, ki bi se vnemalo za-njo, ki bi gorelo za-njo, ki bi plamtelo za-njo . . . le za-njo . . .

In padla je! —

Padla — res, žalibog! — A ne brez boja, ne lahkomiselno! —

Vdala se je! —

A bila je uboga! In on ji je ponujal vse, kar si more poželeti mlado, gorko utripajoče srce, ki hrepeni po sreči in življenju brez bede in toge, brez nadlog, trpljenja, borb.

Toda jo li to opravičuje?

Težko! — Tudi druge so uboge, osamele. In vendar ne padejo pri prvem navalu, se ne vdajo vsaki sladki besedi, ampak odločno zavrnejo hinavskega izkušnjavca. —

Torej je kriva! — Tajiti ni mogla svoje krivde. Spoznala in pripoznala jo je.

A vendar je hotela najti vsaj nekaj — bodisi še tako lahkih — argumentov, ki bi jo mogli vsaj nekoliko opravičiti. —

In spet se je vdala istim mislim.

Bila je zapuščena, osamela — in tako mlada — in življenja ni poznala. — In srce, to mlado, vroče srce jo je zavedlo v pogubo, ker ni bilo še odmrlo vsemu svetu, ker je še čutilo, ker je hrepenelo po ljubezni — do tedaj še neznani — po pravi, vroči, strastni ljubezni, katera ne vpraša ne — kaj, ne — zakaj, ne — kam, ne — kako, kateri žrtvuje človek vse, tudi samega sebe . . .

In tako je padla. —

Toda — tudi druge so osamele, zapuščene. Tudi druge so mlade, tudi druge čutijo, kakor je čutila ona . . .

In vendar stoje — in vendar se bore. —

A ona je padla. — In zakaj? Ali res zato in sicer samo radi tega, ker je bila uboga, ker je bila osamela, osirotela, zapuščena? — Vsekakor je to vplivalo na ta važni preokret v njenem življenju, a pravi pravcati in prvi vzrok in nagib k temu preobratu to vendar ni bilo . . . Greh sam ob sebi, greh, v krasni obliki, ovit z blestečo obleko — greh, narisani s sladkimi, vabljivimi besedami, greh, že naprej nagrajen z mamečimi darovi — le-ta, samo ta jo je zapeljal. —

In kakšno je sedaj plačilo temu grehu? Sramota — — Kak je sedaj kras onega življenja, ki se ji je nudilo nekđaj v tako razkošnem krasu? — Uboštvo! — — Kaj ima sedaj od one slasti, katero si je obetala v tem življenju? — Nič! — Le črv vesti — nikdar mirujoč, na veke očitajoč, grozeč . . . neusmiljen, grozen, neizprosen, brezčuten kaznovalec slednje krivde — ta, edino ta ji je ostal, da jo muči in trapi do konca, do obupa . . . do groba . . .

In kak bode konec vsemu? — Kdo ve — kdo more odgrniti težko, temno zaveso izpred neprodinje, meglene prihodnosti! — Le da je pusta, breznadna, najbrž za-njo usodna ta prihodnost, to ji je bilo jasno. —

In nekđaj je bilo vse drugače, vse lepše, vse boljše. —

Uboga je bila, a vendar je bila srečnejša, kakor sedaj. Mirneje je zrla v temno, breznadno prihodnost . . . Zapuščena je bila, a vendar je imela vsaj mirno vest. In to ji je bilo v neprecenljivo tolažbo. — Sama je stala v življenju, brez opore, brez pomoči izpostavljena vsem raznoterim in mnogoterim nezgodam. A stala je krepko, ker zavest moralne cene in jakosti jo je krepila in ji dajala poguma in moči . . .

A to je minilo! Čemu bi na to mislila, čemu se vznemirjala s temi spomini . . . Par solz preteklosti — in vsi ti spomini se naj izgube, naj izginejo, da ne zagrene še bolj bedne, breznadne sedanjosti, da ji ne obude še večjega strahu pred negotovo prihodnostjo! . . .

Toda sedanjost — prihodnost . . . s tema mora računati.

In s tem je bila zopet pri starem vprašanju:

— Kaj ji je početi? —

To vprašanje jo je strašilo . . . Bilo je tako važno, tako usodno. In odgovor je bil tako težak. —

O, najrajše bi umrla! Potem bi izginila tudi ta skrb . . .

Res, ko bi mogla umreti. Kako rada bi umrla!

A žal, ljudje ne umirajo kar tako. Smrt ne ustreže vsakemu klicu, ne zavihnje kar pri vsakem našem vzdihu svoje ostre kose po nas . . . O, je življenje v udih človeških — in to življenje je kipeče in krepko, trdo in žilavo ter se tudi proti naši volji obotavlja in pretrpi, kakor v zasmeh, marsikak udarec trpke usode. —

Živeti mora — a kako, s čim? . . .

Le ena nada ji je še preostala, le en pot ji je še odprt. Tega pojde — ker ga mora iti . . . In ako jo goljufa še ta zadnja nada — no, potem mora priti konec konca . . .

In to slednje sredstvo je — pot k njemu — k Stanskemu!

Težak, trnjev je ta pot. Sramotilen je ta pot — k njemu, ki je prvi začel laziti za-njo, ki jo je zalezoval korak za korakom . . . od zore do mraka, kakor hitro se je prikazala iz stanovanja, ji sledil na ulicah, v cerkvi, do doma — k onemu, ki je nekdaj grozil, da noče več nositi težke peze tega mučnega življenja, ako ga ne usliši, mu ne vrača njegove velike, vroče, prekipelne ljubezni . . .

In sedaj naj gre k njemu s poniževalno prošnjo, naj je ne zavrne, naj je ne zapusti v brezadni bedi, naj je ne pahne v obup, pogubi v naročje! . . .

Toliko ponižanje! — Ponižanje? Ni-li bilo še veliko večje ponižanje, ko se mu je vdala brez uvetov, ko mu je slepo sledila, ne brigajoč se za glas očitajoče vesti, ne za ves svet? —

Največja sramota je bil pač ta njen čin. In če se ni sramovala tega čina samega, kako se naj sramuje onega, ki je moral neogibno, konsekvntno slediti iz prvega . . .

Kar torej mora biti — bodi . . .

Odločila se je. —

Oblekla se je izredno fino in okusno. Tega ni storila le iz ničernosti, ne, računala je s tem . . . Morda si ga tem potem spet osvoji, ga spet priklene na-se. —

In šla je — s težkim srcem, boječ se sestanka z njim, trepetajoč pred prihodnjim trenutkom, v katerem bode morala stopiti predenj . . .

Sramovala se je, da se je morala tako globoko ponižati. A čutila je tudi železno silo, ki jo je primorala k temu koraku. Zavedala se je, da je to — dasi ne edini — vendar najbližji, in v njenem položaju najnaravnejši pot, da se otme bede ter si spet pribori nekako eksistenco . . .

Naglih korakov je stopala po ulicah, po katerih se je začel razprostirati prvi mrak.

Ker je zadnje dni deževalo in je polagoma naletaval že sneg, so bile ulice blatne. Rumena, umazana voda se je stekala ob trotoarju ter curela skozi železna omrežja v vodotoke.

Po žlebovih ob hišnih oglih je šumela voda . . .

Čim bliže je prihajala domu ritmojstrovemu, tem težje ji je postajalo srce, tem bolj je čutila grenko svojo usodo. Vsa moreča, nizka sramota tega pohoda — prosi in berači naj milosti in miloščine — ji je legala bolj in bolj na dušo . . . Omahovala je pod to težo. A

vendar je šla, čuteč svojo onemoglost, da bi se rešila na kak drug način temne, grozne prihodnosti — uboštva in stradanja . . .

Polagoma je stopala po širokih, kamenenih stopnicah, po katerih je — ni bilo še dolgo tega — često tako ponosno, tako veselo in radostno hitela k njemu . . .

Noga ji je zastajala; sram jo je oviral ter jo silil nazaj. Takrat je postala, se hotela obrniti. — A misel na uboštvo, na bedo, lakoto . . . težko delo . . . morda žalostno pogubo — ji je dajala novih moči, jo gnala in silila naprej, dalje . . .

Pri vratih je še enkrat postala. —

Roko je stisnila na burne, hitro se dvigajoče prsi. Zamižala je, kakor bi se hotela obraniti neke neprijetne misli. Globoko je vzdahnila, kakor bi se hotela s tem pripraviti in okrepčati za sestanek s Staniskim . . .

Vrata v predsobo so bila zaklenjena. —

Potegnila je lažno, boječe, negotovo za lični, rumenkasto-svetli ročaj ob koncu žice . . . Zvonček v predsobi je tiho, pretrgano . . . dvakrat . . . trikrat zacingljaj . . .

Tiho. —

Potegnila je krepkeje . . .

Tiho . . .

Še enkrat . . . Glas zvonca je glasno in krepko zvenel ter jasno odmeval po velikem poslopju . . .

A spet tiho in mirno . . .

Le nekje v pritličju so se s hruščem odprla neka vrata. Rezek, visok ženski glas je nekoga zaklical . . . Potem pa so se vrata z istim glasnim hruščem spet zatvorila. —

»Ni ga doma . . .« je zamrmrala vdova ter izpustila gladki, podolgaсти ročaj.

Oddahnila si je, kakor bi dovršila kako izredno težko, mučno delo. —

Obrnila se je ter nekako radostno odhajala. — Ni mislila v tem trenutku več na prihodnost, ne na bedo, ne na glad . . . niti na to, da bode najbrž vendar prej ali slej šla skozi ta vrata — prosjačit in beračit miloščine k onemu, ki je kriv vse njene nesreče, vsega brezmejnega, neodoljivega zla . . .

XV.

Prva nisi — zadnja ne na svetu.

A šker.

Vdova je sklenila začeti novo življenje . . .

Začeti novo življenje! — Kako čudovite besede!

Marsikdo reče pri sebi, ko stoji šele korak pred prepadom, v katerega lahko v prihodnjem trenutku strmoglavi: — »Ne, obrnem se . . . nov pot odmerim svojemu življenju . . . začnem novo življenje« . . . kakor bi bilo to tako lahko — nič kakor otročja igrača — tako za kratek čas, za zabavo . . . da se malo razvedrimo, raztresemo . . .

Začeti novo življenje — ni-li to eno isto kakor sleči celega starega človeka ter obleči povsem novega, do cela prerojenega? . . . Začeti novo življenje — to je dati slovo vsemu, kar smo do sedaj ljubili, na kar smo bili vezani. To se pravi: v kali, s koreninami izrvati vse strasti, katere so nas do sedaj slepile, nam do sedaj gospodovale ter nas s svojim trinoškim gospodovanjem dovedle ravno v ta položaj, do tega prepada, čez katerega ne moremo brez nevarnosti in pogube, pri katerem moramo hote, neho te reči: — ne dalje — začeti treba novo življenje! . . .

Da pa more človek uničiti vse hudo v sebi, da more zamoriti v sebi vse kali hudega, mora najpoprej jasno spoznati to celo zlo, vse svoje napake, vse tajne in skrite vzroke svoje bolezni. Kako se naj sicer zdravi, kako se naj upira, kako se naj bori proti temu, kar mu je neznano?!

Pred vsem pa se človek ne sme obotavljati in upirati, ne čakati, ne dvomiti sam o sebi. Ne sme poreči: »No, so slabi, neugodni, temni trenotki v življenju človeškem, a za njimi pridejo jasni, solnčni, topli, prijetni . . . Počakajmo torej.«

Ne in ne! — Začeti novo življenje — to je neka posebna, od vseh drugih točno ločena, od vseh drugih se na tanko razlikujoča vrsta samomora. —

In k temu treba moči — duševne in telesne, krepke, jake, neuklonjene, neomajane in neomahljive moči — vsekakor večje, vztrajnejše, krepkejšo moči, nego je samomor . . .

In odkod naj vzame to moč, kje jo naj črpa oni, ki je v nasladnem življenju, v vednem uživanju, v nepretrganih prijetnostih izrabil svoje telesne in duševne sile? — Kako naj človek, kateremu je bil do sedaj življenja edini namen uživanje, hkrati poreče: »Nočem več uživati, odpovem se uživanju?« — Kako se naj človek, ki je leta in leta živel med šumnim svetom, se vrtel v vrtincu vseh zabav ter se

le v tem divjem toku čutil srečnega, kar v hipu odpove vsemu temu, v trenutku odkloni vse, kar je do sedaj tvorilo njegovo srečo, njegovo pravo življenje?! —

— A vdova se ni zavedala cele teže, celega velikega pomena, ki je bil izražen v tem sklepu . . . Le enega se je zavedala, le eno ji je bilo jasno: da hoče začeti — ker mora, ako noče od glada poginiti . . .

Slovo hoče dati dosedanjemu življenju . . . Od sedaj hoče spet delati, si služiti kruh z lastnimi rokami, ki so se sicer za zadnjih let odvadile dela, odkar jih je oblačila s finimi, najmodernejšimi, tanko-kožnimi rokavicami, ki se ga pa vendar spet poprimejo in se mu privadijo, ker se mu morajo.

Nekdaj ji je bilo delo v veselje, v tolažbo. V njem je zabila vsaj za trenutke težave in nadloge življenja . . . Delo jo je krepilo, ko je omagovala pod usode težkimi udarci — pri smrti materini in še bolj pri smrti moževi, ko je ostala sama . . . brez pomoči . . . brez podpore . . .

Skrb za prihodnjost, skrb za vsakdanji kruh je učinila, da tačas ni mogla preveč misliti na težko, za-njo tako strašno in usodno izgubo . . .

In delo je ni skrunilo, ne onečaščalo . . . O ne — ponosna je bila, ker se je živila z zaslužkom svojih rok — z zaslužkom pičlim in težavnim, a poštenim in plemenitim.

Od nikogar ni bila odvisna. Nikogar se ji ni bilo treba bati, pred nikomer se sramovati. Bila je prosta, sama svoja — uboga, a poštena, neomadežana . . .

Vrnitev k delu jo edina more rešiti popolne propasti.

Toda kako naj začne — kje naj dobi delo — kdo ji bode zaupal? . . . Kje, pri kom naj se oglasi, kdo ji pojde na roke!

Pomislila je, kje na širnem svetu bi bilo kako bitje, da bi se mogla z zaupanjem zateči k njemu. — Kje bi dobila pomoči vsaj v prvi sili, kje kak dober svet — kje bi našla kako čuteče srce.

Da v višjih krogih, v katerih se je gibala zadnja leta, ne bijejo srca za-njo, ne čuti nihče z njo, to je umevala povsem jasno in prav.

Bili so sicer z njo v obče prijazni. A ta prijaznost je bila vendarle bolj ali manj prisiljena. Slonela je le na ugledu ritmojstrovem, zajemala vse življenje le iz njegove osebe . . . In navzlic temu je morala vendar še čestokrat prav trpko in grenko čutiti in spoznati, da jo smatrajo le za vsiljenko, neenako . . . plačano prijateljico . . .

Često in često je morala molče požreti zaničevalne, razžaljive besede, ki so jih govorili za njenim hrbtom — a vendar tako, da jih je slišala . . . Celo v obraz ji je marsikdo vrgel pod krinko prijateljstva in sočutja marsikako grenko, ne da bi se mogla braniti, ne da bi mogla ugovarjati, ga zavrniti . . .

— Spomnila se je, da živi nekje v predmestju neka stara prijateljica njene matere, ki ji je prej često s svojimi nasveti pomagala, in ki ji je bila tudi edina pomoč ob smrti moževi. — K njej se tudi sedaj zateče. Morda najde pri njej vsaj za nekoliko časa zavetje in pomoč v prvi sili. Z njenim posredovanjem se ji morda posreči, da dobi delo pri kakih boljših obitelji — in sicer tako, da ostane sama, kolikor le mogoče skrita in neznana. —

Šla je je iskat . . .

Ko je stala v mali, lični, nekoliko temotni veži, jo je obšel sram, da se sedaj mora taka vračati k stari ženici, katera jo je poznala nekaj le kot naivno, preprosto, nedolžno dekle, kot pridno, neoma-dežano mlado ženo.

A upala je, da ji starica tega ne bode oponašala, ji ne bode očitala njenega padca, da se ne odvrne od nje in je ne zavrže radi njene lahkomiselnosti, ki se sedaj tako grozno maščuje . . .

Dokaj umirjena je potrkala. —

Zvonek ženski glas se je odzval . . .

Vstopila je in stala naproti kaki tridesetletni ženi v lični domači opravi . . . Na levici je držala rdečelično, kodrolaso dekletce, z desnico pa je spravljala perilo v veliko pleteno canjico . . .

Otilijo je to nekoliko zmetlo . . .

Žena jo je po prvem pozdravu molče gledala in pričakovala, da prične došlica . . .

»Ne stanuje-li tukaj gospa Reiner . . . ?«

»Gospa Reiner . . .« se je čudila žena ter radovedno merila neznanke . . . »Ne več. — Umrla je pred tremi meseci . . .«

»Umrla . . . ?!«

»Da . . . žalibog . . .«

Došlica je molčala ter zrla tiho kakor premišljujoč pred-se.

»Da . . . moj mož je njen sorodnik . . . Za bolezní naju je poklicala k sebi . . . in moj mož je njen dedič . . .«

»Tako . . . tako torej . . . Umrla . . . tudi ona umrla . . . je mrmrala vdova ter še vedno zrla v tla. —

Žena je molčala. —

»Nisem znala« — je dostavila vdova glasneje ter uprla solzne oči v mlado ženo — »stanujem precej daleč odtod . . . Že par let nisem bila tukaj . . . Imela bi neko naročilo . . .«

»Žal . . .«

»Nič ne de . . . Z Bogom . . .«

Šla je —

Zrušila se ji je zadnja nada . . . zadnji up ji je splaval po vodi . . .

* * *

»Kaj torej pravzaprav želiš? — Misliš-li, da bom vedno tičal pri tebi, ti stiskal roko, ti gladil lasce? . . . Smešno! — Človek se zabava, uživa, kjer in kadar more . . . In če se prej ali slej naveliča — kdo more zato! — To je naravni tek našega življenja . . . In razen tega ravnaj jaz vedno po principih — zapomni si: vedno po principih . . . in teh ne popustim . . .«

Ritmojster je mastito ponavljal in poudarjal svoje »principe« o principih. Zadovoljno si je vihal dolge brke ter pričakujoč zrl na vdovo.

A ta je molčala. —

»In na kaj opiraš svoje zahteve? Te-li nisem dovolj bogato, radodarno in kavalirski poplačal za tvojo ljubezen?«

»Plaçal . . . plačal . . .?« je ponavljala vdova mehanski za njim, kakor bi se hotela spomniti na to plačilo, a se ne bi mogla. —

»Da . . . Jaz sem te dvignil iz proletarijata, kjer bi bila sčasoma gladu poginila ali pa postala žena kakemu smrdečemu delavcu, ki bi ti takoj dan po poroki izkazoval z žuljavimi, jeklenimi pestmi svojo prekipenost ljubezen . . . Ha-ha-ha . . . Jaz sem te preskrbel, preživil, te vvedel v kroge, v katerih . . .«

»Ah« — je zajecala mlada vdova, ki je le polagoma pregledala in premerila vso perfidnost in brezsrčnost tega starega grečnika, ki je smatral za plemenito delo, da jo je dvignil iz reve, a jo peha sedaj v še večjo bedo, v neizbrisno sramoto . . .

Roke je sklenila na hropečih prsih, kodrasto glavo je globoko povesila.

»Tako . . . ti si mojo ljubezen vračal in plačeval le z denarjem . . . z lažnivimi besedami . . . in jaz sem mislila, da me ljubiš . . . o . . . o oh . . .«

Obraz si je zakrila s trepetajočimi rokami ter zaplakala — glasno, obupno . . .

»Ljubil . . .? Seveda sem te ljubil — A pomisli vendar, da od mene ne moreš in ne smeš zahtevati take ljubezni, kakor od kakega nezrelega, melanholično-fantastnega mladeniča, ki še trga na šolskih klopeh hlače, katere mu kupuje oče . . . Take misli so le izrodki bolne

domišljivosti. Poraja jih branje sentimentalnih, megleno nejasnih romanov, v katerih se z zvenečimi frazami opisuje življenje, kakršno v resnici ni, nikoli ni bilo in ne more biti. — Razgreta, nenormalna domišljavost takih pisateljev liči in pleska resno, strogo, trdo življenje tako dolgo, dokler ne postane krasna, varljiva in zapeljiva prikazen, a prikazen je vendarle . . .

»Torej sem se le prodajala . . . goljufala sama sebe — in bila brezvestno goljufana od tebe . . . je ihtela nesrečna žena, ki niti poslušala ni sofistovskega razmotravanja ritmojstrovega, ampak se je še vedno pečala z eno in isto mislijo, kako grozno se je varala, kako slepo je ravnala, ko se je vdala Stanskega sladkim besedam in mačemim obljubam.

Ritmojster je malomarno skomizgnil s širokimi rameni.

»In jaz sem te ljubila . . . tako vdano, tako nesebično, tako vroče ljubila . . .

»Hm . . . Ljubila. — To so idealne fantazije, iluzije, ki nas mamijo za nekoliko časa . . . A prej ali slej izginejo — pri tem poprej . . . pri onem pozneje . . . Tudi tebi polagoma izpuhte . . .

»Toda kaj naj začnem . . . ? Kam se naj obrnem? —

Zaplakala je še glasneje.

Obraz ritmojstrov — trd, resen, brezčuten — je ostal miren . . . Črno, žgoče oko mu je bliskalo z vsakdanjim žarom izpod dolgih, gostih trepalnic.

Srca ta človek pač ni imel. —

»Čudno . . . Kako pa bi živela, če mene ne bi bilo?«

»Boljše . . . srečnejše« je jecala pretrgano in s težka . . . »Delala bi . . . pošteno bi se živila . . . Ti si me zapeljal . . . Ti si me onesrečil . . .

»Jaz?! — Smešno!« —

»Da, ti. — In sedaj me pehaš v obup . . .

»Čudno . . . čudno . . . Če ne bi bil prišel jaz, pa bi bil prišel kak drug . . .

»Moj Bog — kaj vse si mi obetal . . . In sedaj me zapuščaš na tak način . . .

»Nič ne trpi večno . . .

Polagoma, glasno je stopal po sobi. Roke je prekrizal na hrbtu . . . Trdo, brezčutno, samozavestno je odgovarjal njenemu obupnemu očitanju in njenim prošnjam. —

»Torej je vse minilo . . . ?«

Besede so ji zamirale v joku in ihtenju. —

Stanski je postajal nevoljen. —

»Po kaj si sploh prišla . . . ? Kaj me nadleguješ ? — Dokler sem imel kake dolžnosti proti tebi, sem jih pač vestno in redno izpolnjeval. — A sedaj . . . ! Res ne vem, pokaj si prišla . . . «

»O — nisem šla tako lahko. Dovolj dolgo sem se borila in obotavljala . . . A beda . . . nimam ničesar več . . . glad . . . Stanarino bi morala plačati . . . «

»No, najmi si cenejše stanovanje. — Čemu so ti taki saloni . . . ? «

»Kako — kje ? « —

»Kaj mene povprašuješ . . . ? Kaj meni to mari ? « —

»Kam pa se naj zatečem — do koga se naj obrnem ? «

»Kaj znam jaz ! — Imam z lastnimi zadevami dovolj skrbi . . . Umolknila je za trenotek. — Potem pa je zdihnula komaj slišno :

»Pomagaj ! « —

Proseče je sklenila roke. — Sivkaste, zajokane oči pa je z zupanjem dvignila k njemu . . .

»Hm . . . Nisem Krez ! «

»Torej me popolnoma zapustiš ? — Pahneš me za vedno od sebe . . . v pogubo . . . v prepad . . . ? «

Sklenila je glavo, in roke so se ji povescile . . .

»Ne bodi sitna . . . «

Začel se je jeziti, —

»Jaz obupam . . . Usmrtim se ! «

»Tvoja stvar — — — «

Postajal je robat v svoji nevolji. —

»A-a-h . . . Tako . . . ! «

Hropeč vzklík se ji je izvil na te rafinovane, brezsrčne besede ritmojstrove. —

Polagoma je dvignila glavo ter uprla vanj blesteče, iskrene oči . . .

Stanski se je ustavil. —

Izzivajoče ji je zrl v velike zajokane oči ter z lahno ironijo zanosljal :

»No . . . «

»Tako . . . tako . . . Zapeljal, onečastil, goljufal si me . . . Ukradel si mi dobro in pošteno ime, onečastil si me . . . In če sedaj poginem v bedi — od pomanjkanja in gladu . . . brez strehe, brez doma — na ulici . . . kakor izvržek človeštva — to . . . to je moja stvar . . . moja . . . O . . . o . . . ! «

Na ozkih ustnicah ritmojstrovih je zatrepetal malomaren, zaničljiv nasmeh. —

Njena jeza ga pač ni strašila. —

Ta malomarnost in mirnost jo je razkačila še bolj.

»In zapustiš me radi one . . . one . . .«

»Molči!« ji je presekala Stanski besedo ter jo gledal divje in razjarjeno. —

A vdova je stopila tesno k njemu, stisnila roke v pesti in, dvigaje jih proti njemu, mu je siknila v razdraženi obraz:

»Goljuf!« — —

Podolgovato, jekleno, bronastordeče lice ritmojstrovo je za trenotek postalo pepelnatobledo. Potem pa se je kar na mah zalilo s temnokrvavo rdečico . . . Oko se mu je divje zabliškalo v nenavadni jezi ter se žgoče uprlo v vdovo, kakor bi jo hotel s tem ognjem požgati . . . Tudi on je skrčil od gneva trepetajočo roko v pest ter jo polagoma dvigal . . . Glavo je nagnil nekoliko naprej proti vdovi. Ustnice so mu vztrepetavale in drhte. Odprl jih je nekoliko, da so se videli med njimi beli, močni, tesno stisnjeni zobje. Dihal je težko, sikajoče . . .

Vdova je odstopila za par korakov, prestrašena po nepričakovani izpremambi vročekrvnega moža in pričakujoč v naslednjem trenutku divjega izbruha neokročene strasti . . .

Tedaj pa je glasno zazvenel zvonček v veži. —

Ritmojstru se je polagoma povesila dvignjena desnica. Izbuljene oči so mu izgubljale čudni divji žar . . .

Odprl je vrata v kabinet. —

»Vstopi« — ji je rekel kratko in odločno — »ter počakaj . . . Nekdo prihaja . . .«

Zaprl je vrata. —

V istem trenutku pa se je pojavila med nasprotnimi vrati Evelina Zoričeva . . .

»Pozvonila sem . . . nisem vedela, da so vrata otvorena . . . Ah, dragi . . .«

»Ti — Evelina . . .!«

Ritmojster je bil presenečen in nekoliko zmeten.

»Da . . . ljubček . . . Zoriča ni doma . . . Dragec — ne strpim več pri njem . . . Reši me . . .«

Ljubeče mu je položila roko krog vratu ter se mu tesno privila. —

»Pisala si, da . . .«

Stanski je umolknil sredi stavka.

Vrata iz kabineta so se namreč otvorila. Iz njega je stopila vdova ter stala pred ritmojstrom in Evelino.

Ta je prebledela ter polagoma odtegnila roko od vratu Stanskega. —

»Ah — torej sem vendarle dobro slišala . . .« je hušknila ter besno zrla v dvojico . . .

»Ven!« — je siknil Stanski ter ji pokazal vrata. —

Otilija se je ponosno vzravnila. — Vsa je trepetala, ko je odgovarjala z drhtečim glasom:

»Ni me treba poditi . . . sama grem . . .«

Polagoma, ponosno je stopala mimo njiju.

»Fej — bodita prokleta« . . . je mrmrala, ko je bila že pri vratih. A Evelina in Stanski sta jo še dobro slišala.

Neprijetno ju je dirnila ta kletev.

Bilo jima je, kakor bi morala imeti zle posledice. —

(Dalje prihodnjič.)

Sonet.

© Jurček, Jurček, ta otrok nevgnan!
Igral se in zanetil ogenj v hiši,
In glej! že šviga plamen vedno viši,
In noč je svetla kakor beli dan.

Pomagaj nam, o sveti Florijan!
Od vseh strani obupen klic se sliši:
Vode, vode... ne stoj... nikar ne vzdihaj...
Pomagaj!... Ah, in vendar vse... zaman.

Oj Amor, Amor, glavica pretkana
Zanetil ogenj v srcu. To so črezenj
Moj očka, majka, to je striček jezen!

Pa kaj, ko ni ga svetega Florjana,
Z golico da pogasil bi ljubezen,
Ki je za tebe, ljuba, v srcu vžgana.

Zor.

Janko Kersnik.

Prijateljski spomini. Spisal Fr. Levce.

Ako krasoslovci tragičen imenujejo nenaden konec in nepričakovan preminek vsakega lepega bitja, tedaj moramo priznati, da je neusmiljena tragika z vso svojo neizogibno in brezobzirno silo v hladno zemljo položila našega predragega Janka Kersnika! Tragično je, ako se moža, ki je bil do svojega dvainštiridesetega leta vzor moške lepote, zmernega uživanja in nedosežne ljubeznivosti, loti zavratna bolezen, ki mu izpije vse telesne moči, da ga kar vidimo, kako se opoteka proti mrzlemu grobu; tragično je, ako smrt s koščeno roko mladi soprogi in osmerici nedolžnih otročičev ugrabi iskreno ljubljene moža in predragega očeta; tragično je, ako mati, ki je ponosna na svoje ljubeznive hčerke in na svoje nadepolne, nadarjene sinove, izgubi hčer za hčerjo, sina za sinom ter v svoji visoki starosti pokoplje tudi svoje poslednje dete, katerega se je oklepala z vsemi močmi svojega krvavečega materinega srca. — »Povejte mi, gospod profesor, s čim sem se pregrešila, da me je Bog tako strašno kaznoval!« mi je bridko zdihnila mati dne 29. julija t. l., ko je, kakor Nioba brez solze v očeh, a z divjo bolestjo v srcu, stala z menoj poleg odprte krste, v kateri je ležalo mrtvo, blede, od dolge bolezni izničeno telo nekdanjega veselega, tako živahnega in ljubeznivega Janka! In kakor njegovi najbližnji sorodniki, tako čutimo tudi prijatelji, tako čuti tudi ves narod slovenski neizmerno izgubo, ki jo je tragična smrt tega plemenitega moža in klasičnega pisatelja povzročila bodisi v slovenski družbi, bodisi v slovenski politiki ali v slovenski književnosti.

I.

Kersnikov rod je doma na Gorenjskem pod veličastnim Stolom v tistem kraju, kjer je tekla zibel tudi našemu Knašlju, Čopu in Prešernu. V romantični dolini divje Završnice, ki se penasta vali izpod Stola v zeleno Savo, stoji v Mostah ravno nad zdanjim železniškim mostom malin z žago, v katerem je bil »pri Žagarju« l. 1783. rojen Jankov stari oče Janez Krstnik Kersnik. Bližnji rojak, prijatelj in učitelj Čopu in Prešernu, je bil Kersnik najprej tri leta bogoslovec, potem štiri leta normalčni učitelj in nato štirinštirideset let (1808—1850) profesor fizike na liceju ljubljanskem, mož, katerega so dijaki ljubili kakor

svojega očeta. Še zdaj se ga zaradi njegove ljubeznivosti in presrčne dobrote z nekako pobožno hvaležnostjo spominjajo nekdanji učenci njegovi, zdaj že sivolasi starčki. Ljubljanskim dijakom je bil Kersnikov god (24. junij) vsako leto pravi šolski praznik, ki so ga obhajali s petjem, baklado in umetnim ognjem pod Turnom ali pa na Rožniku, ter iskreno ljubljenega učitelja slavili v latinskih, nemških in slovenskih odah. Umrl je na svojega godu dan leta 1850., in »grata juvenus« je postavila »praeceptoris optimo dilectissimo« pri Sv. Krištofu veličasten nagrobni spomenik. Profesor Kersnik je imel mnogo otrok, ki so pa razen sina Ferdinanda, živečega zdaj v Ljubljani, vsi pomrli, deloma že v častnih službah. Posebno hud udarec staremu Kersniku pa je bila nagla smrt njegove izredno lepe in nadarjene osemnajstletne hčerke Leopoldine, znane slovenske pevke in igralka, ki je umrla nekoliko mesecev pred očetom. Njegov sin Jožef se je l. 1851., tedaj c. kr. sodni aktuar, oženil z Berto pl. Höffernovo na Brdu pod Pečjo. Z njo so se mu rodile tri hčere in trije sinovi. Umrl je leta 1878. c. kr. deželnega sodišča svetnik in sodnik na Brdu v 55. letu svoje dobe. Hčere so pomrle še pred očetom, sinovi pa za njim: Anton, jurist, l. 1884., dr. Jožef, c. kr. okrajni zdravnik na Krškem, 28. julija l. 1895., in dve leti za njim isti dan in ob isti uri (1/2 I po noči) naš Janko (ki je bil rojen na Brdu dne 4. septembra 1852. leta) ...

Bilo je leta 1865., ko sem, takrat šestošolec v Ljubljani, z rod-bino Kersnikovo prišel v dotiko. Začetkom meseca februarja prejmem nekega dne drobno pisemce od gospe Berte Kersnikove, ki je dotlej nisem osebno poznal, s prijaznim povabilom, naj jo obiščem. Pri Kersnikovih najdem svojega znanca in dobrotnika, g. notarja dr. Jerneja Zupanca, in to mi je takoj obudilo prepričanje, da sem prišel med dobre ljudi. Gospa Berta me poprosi, ali ne bi hotel učiti nje sina, drugošolca Pepita in tretješolca Janka. Sprejemem ponudbo.

Pepi je bil ljubezniv, toda nekoliko otročji, gostobeseden in srborit dečko, ki sem ga moral precej trdo držati, da iz latinščine ni dobil kljuke. Z Jankom sem imel le malo opravka. Razglabljala sva skrivnosti Curtijeve grške slovnice in prebirala Hofmannove »Historiae antiquae«; toda v pol ure sva bila vsaki dan z učenjem pri kraju, ker je bil že vselej dobro pripravljen. Govoril je malo, bral pa veliko. In tudi, kadar smo šli skupaj v šolo, je ves čas gostolel samo Pepi, Janko pa molče stopal poleg naju in se samo časih malo nasmehnil. Čudno, kako sta si brata v moških letih menjala značaj: Pepi je bil zamišljen in malobeseden, Janko pa vesel in zgovoren.

Gospod Jožef Kersnik, Jankov oče, je bil takrat adjunkt pri c. kr. deželnem sodišču v Ljubljani. Sin domoljubnega očeta in vzgojen v dobi, ko je Koseski navduševal slovensko mladino, je tudi poznejša leta ohranil svoje odločno narodno mišljenje, in dasi se je takrat uradnikom štelo to v velik greh, je zahajal vsaki dan v čitalnico ter ondod občeval z dr. Bleiweisom, dr. Tomanom, dr. Costo in drugimi političnimi veljaki, v aktivno politiko se pa ni vtikal. Bil je izboren delavec, dober jurist, živahen v govorjenju in vesel v družbi, ljubezniv v občevanju z vsakim človekom. Kmetje so ga kot uradnika in sodnika kar obožavali; čutili so, da mu srce bije za-nje. Kratke, značilne besede: »Pravico je ljubil«! je zapisal na njegov grob Janko, ki me je v svojih moških letih prav močno spominjal v svojem vedenju na svojega očeta.

Življenje v Kersnikovi rodbini se mi je kaj priljubilo; zlasti so me zanimali literarni in politični pomenki, ki jih je imel gospod Kersnik s svojim ravno tako živahnim prijateljem dr. Zupancem, ki je bil do malega vsaki dan gost v Kersnikovi hiši.

Dečka sta šolo dobro izdelala, in zato me je gospa Kersnikova takoj prve velike počitnice povabila na Brdo, kjer je z otroki stanovala pri svoji materi gospe pl. Höffernovki, graščakinji na Brdu. — Veliko gradov poznam na Slovenskem, a nobenega ne, ki bi imel lepšo lego in krasnejšo okolico kakor brdski grad. Kamor se ozreš, prijazne vasi, lepe cerkve in bele ceste, temni gozdovi, zeleni travniki, bogato polje, šumeči potoki, zadaj pa snežnobeli Grintavci — zares, to je lep kraj! In prostorni grad sam, ki so ga v XVI. veku v obliki velikega pravokotnika sezidali vitezi Lambergi, s širokimi hodniki na vseh štirih notranjih straneh, z visokimi dvoranami, starimi slikami — kako razburja to mlado fantazijo! Seveda smo moja učenca in jaz pretekli ves grad, kar nam je bilo dostopnega. Ob lepih dnevih smo pa polegali po velikanskem grajskem gozdu, hodili na izprehod v Črni graben, si ogledali na Prevojah rojstni dom slovenskega pisatelja-mučenika dr. Jakoba Zupana, romali v Koseze k rojstni hiši Koseskega, šli v Radomlje k mojim roditeljem, posetili v Krašnji prijatelja Podmilšaka-Andrejčkovega Jožeta ter si ob tej priliki v Krašnji ogledali hišo, kjer je l. 1784. prenočil cesar Jožef II. i. t. d. Čudil sem se, da je Janko, ki je seveda vsake počitnice prebil na Brdu, po bližnjih vaseh vedel vsaki hiši za priimek, in poznal vsako dekle in vsakega odraslega človeka.

In grajski prebivalci?

Tu je bila stara razumna in odločna gospa Höffernovka, ki je v mladih letih plesala še s francoskimi častniki. Nje oče dr. Burger je bil za francoske okupacije graščak in mêr na Brdu, ko so nahujskani kmetje (a ne rokovnjači) umorili kapitana Boissaca in njegove tovariše v Črnem grabnu, kar je pozneje Kersnik tako živo opisal v »Rokovnjačih«. Dr. Burger je takrat mnogim zaslepljenim kmetom rešil življenje.

V gradu je stanoval pri gospe Höffernovki sodni adjunkt, samec g. Luka Svetec, o katerem je trdil njegov prijatelj gospod Kersnik, da je moder kakor Salomon, in da govori kakor bukke. — V drugem nadstropju so bivali upokojeni sodni uradnik Konda s svojim zetom aktuarjem dr. Kočevanjem, sodnik Roth in davkar Mrak, v pritličju pa sodni sluga Vagaja — vsi z mnogobrojno družino in veselimi otroki. In ker so bili v gradu nastanjeni tudi davčni urad, notarjat, okrajno sodišče in ječe ter so ljudje ves dan prihajali od vseh strani, smo imeli mi mladeniči vedno dosti zabave.

Zvečer pa se je mnogobrojna družba zbirala pod visokimi topoli pred gradom. Gospe so se razgovarjale po svoji navadi; gospodje so ugebali, kam bi šli na pivo, ali k Pavličevim na pošto, ali v Lukovico, ali na Prevoje; ali kam bi krenili jutri na lov, proti Zlatemu polju, ali proti Sv. Trojici. Pepi, Janko in Vagajevi dečki so pa lovili in pojali Mrakove in Rothove deklice, ki so dražile Janka z znano narodno pesmijo:

»Ali ste ga videli
Našga sinka Janka?«

Ob deževnem vremenu se je družba shajala v veliki dvorani; otroci so pa imeli svoje igrace po grajskih stopnicah in hodnikih; toda kadar je bilo preveč vrišča, tedaj se je prikazala na pragu velike dvorane stara grajska gospa, in kakor bi trenil, je bilo vse mirno.

Takrat se mi niti sanjalo ni, da se igra med temi Jankovimi desetletnimi nagajivimi tovarišicami tudi deklica, ki ji je bilo usojeno, da bo pozneje moja žena . . .

Nepopoln pa bi bil ta že tako površni popis, ko ne bi omenil tudi sedemdesetletne Urše, pestunje vseh Kersnikovih otrok, na katere je pazila kakor na zenico svojega očesa, poleg tega pa razpolagala z neizcrpnim zakladom narodnih pesmi, pravljic, pripovedk, vraž in molitev. Ob deževnih dnevih in dolgih jesenskih večerih je Urša odprla svoja modra usta, in otroci so jo poslušali, da so se jim ježili lasje, dokler jih ni gospa s silo pognala spat. Ta zlata vredna Urša je umrla pred nekaj leti pri Janku na Brdu petindevetdesetletna starka.

Leta 1866. je bil gospod Kersnik prestavljen za okrajnega sodnika v Zatičino na Dolenjskem. Tudi mene so povabili Kersnikovi, da sem leta 1867. prebil velike počitnice pri njih. Slavni zatiški samostan s svojo zgodovino in svojimi spomeniki je posebno Janka živo zanimal, in po cele dneve smo stikali po zapuščenih samostanskih zidovih. — A tu v Zatičini je Janko komaj ušel nagli smrti. Neko viharo noč je treščilo v samostan, kjer so stanovali Kersnikovi, in strela je šla tako blizu Jankove glave, da mu je osmodila lase . . .

V Zatičini je živel takrat tudi sedeminsedemdesetletni Andrej Pajk, ki je dve leti poprej z Jurčičevo pomočjo v »Večernicah« objavil svoje »Spomine starega Slovenca«. Stari Pajk nas je rad kratkočasil z raznimi pripovedkami iz svojega burnega življenja. — Tu je bival pri svoji sestri tudi jurist Anton Tomšič, pozneje prvi urednik »Slovenskega Naroda«, ki nas je zabaval s svojimi dovtipi, poleg tega pa mnogo politikoval, razdeval po vsi Evropi stare države, na njih mesto snoval nove ter Janku in meni odgovarjal na izprehodih, naj študirava, kar hočeva, samo pustega pravoslovja ne. Jaz sem ga žalibog⁷ slušal, Janko pa ne.

K prijatelju Tomšiču pa je hodil skoro vsaki dan z Muljave modroslovec Jurčič, že takrat slavni pisatelj »Jurija Kozjaka«, »Domna« in »Desetega brata«, in vsakdo si lahko misli, kako nas je zanimalo, s svojimi očmi gledati kraje, v katere je postavil Jurčič te svoje nedosežne povesti, in spoznavati ljudi, ki so govorili tisti prijetni jezik, kakor kmetje in junaki v Jurčičevih krasnih povestih.

Ker sem bil s Tomšičem že poprej dober znanec, z Jurčičem že več let prijatelj, sem kmalu z obema seznanil Janka. Hodili smo na Muljavo ter tam na vrtu polegali pod tisto znamenito hruško, pod katero je Jurčič snoval svoje nesmrtnne povesti, se smejali Krjavljevi koči nad Poljem, ali se izprehajali proti gradu Kravjeku, ki ga je Jurčič v »Desetem bratu« preimenoval v Slemenice i. t. d.

Ob neki veseli priliki pa smo se pobratili pri Tomšičevi sestri v Zatičini in to pobratimstvo smo zvesto ohranili vsi štirje, dokler nas ni razdružila smrt. Najprej je nad seženj dolgi, duhoviti, plavalasi Tomšič l. 1871. kakor orjaški hrast zagrmel v prezgodnji grob. — Slabotno in šibko telo ženjalnega Jurčiča je pojemale in prhnelo leto za letom, in naposled je 1881. ugasnila njegovega življenja moč, kakor »sveča, ki ji reje zmanjka in ugasne«. — In čili Janko, ki je nosil ponosno glavo na svojih krepkih ramah, se mi zdi kakor košati javor, ki ga čez sredo debla prelomi poletni vihar . . .

Vsi so šli! . . . Samo mene, duševno najslabšega in najnevrednejšega med njimi, je kakor za ironijo pustila usoda, da žalujem za svojimi tremi dragimi prijatelji ter jim pišem . . . nekrologe!

II.

Nadarjen in od svoje jako omikane matere in od svojega duhovitega očeta skrbno vzgojen, je imel Janko že v svojih prvih gimnazijskih letih veliko veselja do knjig in zlasti do leposlovnega beriva. Na živahno njegovo fantazijo so brez dvojbe tudi vplivale narodne pesmi in pripovedke njegove pestunje in naposled domoljubne tradicije rodbine Kersnikove in Höffernove.

Stari oče njegov, profesor Kersnik, je bil znan rodoljub, ki so mu »Novice« vsako leto posvetile slavnostno godovnico. Njegova teta Leopoldina je bila, kakor sem že povedal, prva igralka slovenskega gledališča l. 1848. in 49. Njegov ujec Leopold pl. Höffern, takrat jurist, pozneje vladni svetnik, je bil v tistih letih tega gledališča izboren igralec in režiser.

Pri Kersnikovih je bilo videti vedno dosti knjig, in na mizi so ležali vsi slovenski časopisi, ki so tista leta hodili na svetlo. Ker pa na vsakega mladeniča vendar v prvi vrsti vplivajo šola in dobri učitelji, slovenščino so pa takrat na gimnaziji v nižjih razredih učili moške, ki je sami niso znali, je naravno, da je tudi Janko več duševnega užitka prejemal od nemškega nego od slovenskega pouka.

Nekega dne leta 1865. mi reče Pepi:

»Naš Janko tudi pesmi sklada!«

»Res? Kakšne?« —

Pepi seže, poredno se smeja, na polico po Jankovo knjigo ter vzame iz nje rokopis.

»Ode an den Triglav!« se začudim, ko mi pokaže nemški slavospev velikanu Julskih Alp v nekoliko opotekajočih se šestomerih. Moj šestošolski informatorski ponos je bil hudo žaljen, da moj učenec tretješolec, sin slovenske narodne rodbine, Triglavu poje — nemške ode! Pridržim si rokopis, dokler pri učenju ne pride vrsta na Janka.

»Pepi mi je povedal, da požete nemške pesmi. Veste kaj, Janko, Nemci imajo že toliko velikih pesnikov, da bodo lahko izhajali tudi brez Vaše slave. Ime nemškega pesnika Johann Kersnik tudi ne bi bilo, Bog si ga vedi, kako lepo doneče. Pustite take stvari z mirom in rajši zapojte kaj slovenskega!«

Nato mu pretrgam njegov rokopis ter mu ga položim na knjigo.

Janko se ironično nasmehne ter sede k mizi. Odslej sva večkrat govorila o leposlovnih stvarih, in čuditi sem se moral, kako dobro je poznal tedanje naše slovstvo. Jenkove pesmi je znal do malega vse na pamet, v Jurčičevih povestih, kolikor jih je bilo izšlo do tedaj, je do dobra poznal vsako osebo.

Čez nekoliko tednov mi pokaže Pepi spet na skrivnem zvezčič Jankovih slovenskih pesmi; samega je bilo nekoliko sram, da bi mi jih bil pokazal. Prebiral in popravljala sva jih pozneje z Jankom, ki je lepo napredoval.

Petošolec je dne 1. vinotoka 1866. v »Glasniku« objavil svojo prvo pesem »Gomila«, po mojem odhodu na Dunaj l. 1867. pa s svojimi součenci in prijatelji osnoval literarni klub. Udje tega kluba so bili: Janko, Čop Matija (umrl modroslovec l. 1871. na Bohinjski Bistrici), Habberger Moric (umrl modroslovec l. 1875. v Ljubljani), Kokalj Matija (c. kr. poštni uradnik v Ljubljani), Polec Julij (c. kr. dež. sod. svetnik v Kamniku), Anton grof Pace (podpredsednik c. kr. najvišjega računskega dvora na Dunaju), Resman Ivan (železniški načelnik v Zalogu), Škufca Ludovik (župnik v Blagovici), Ukmar Anton (c. in kr. pomorski komisar v Reki) in morebiti še kdo drug, ki se ga pa ne spominjam.

Shajali so se v stanovanju grofa Paceta, prebirali svoje pesmi, povesti in razprave ter jih vzajemno kritikovali. Habberger je pisal nemški, Pace je prelagal Prešernove poezije v meri izvirnikovi na nemški jezik, vsi drugi so pisali slovenski. Pace je svoj prevod pri Kleinmayrju in Bambergu l. 1869. dal na svetlo pod naslovom »Lieder des Franz Prešern«, in če jih tudi še dandanes vzamem v roke, moram priznati, da je malokdo Prešernovih predstavljalcev doslej dosegel Paceta.

Ker sem bil tudi Pacetu ob istem času domači učitelj, kakor Janku, me je nekoč, ko sem prišel z Dunaja, povabil v ta klub. In takrat sem spoznal, da v tej idealno navdušeni družbi vlada Jenkov, Prešernov in posebnost Heinejev duh.

Med tem so se politične razmere na Kranjskem močno poostrile. Prišli so časi političnih pretepov v Šanteljnovi veži, na Ježici, na Jančjem in v Velčah; napočila je doba narodnih taborov, čeških čepic, belo modro-rdečih zavrtnic, in vse to je močno vplivalo tudi na nepremišljeno in vročerkvno gimnazijsko mladino, ki jo je silno hudo krotila tedanja šolska disciplina. Zlasti zaradi čeških čepic, ki jih je Janko za-se in za nekatere součence naročil iz Prage, je prišel pri svojih učiteljih na glas, da je rovar in občepevaren človek. In ker je l. 1869. v sedmi šoli ustanovil še dijaški list »Vejica«, ki ga je takoj zasegla roka strogega profesorja, mu ni bilo več prebiti na

gimnaziji. Njegov oče, ki je bil med tem prestavljen za sodnika na Brdo, je Pepita poslal na gimnazijo v Novo mesto, Janka pa je iz sedme šole vzel k sebi na dom, da se je kot eksternist pripravljaj na maturo, ki jo je prebil l. 1870.

Jeseni istega leta se je prišel na Dunaj učiti pravoslovja. Čudil sem se mu, kako se je bil potegnil zadnji dve leti, odkar ga nisem videl. Temne brčice so senčile njegov poprej podolgasto-oglati obraz. Bil je ljubezniv družabnik, vesel, a ne preglasen. Družbe se ni ogibal, iskal je pa tudi ni. Dopoldne ga je bilo videti na vseučilišču, po obedu v kavarni, potem je pa vse popoldne pretičal v svojem stanovanju v Marokanarici.

Po stenah njegove osojne sobe so visele dolge dijaške pipe, debele palice in — fotografije njegovih roditeljev, bratov in drugih sorodnikov; na mizi so ležale knjige, ki jih je najrajši prebiral — Prešeren, Jenko, Heine, Stritar, Mladika. — Materi je vsaki dan pisal in vsaki dan pismo prejel od nje. Večerjat je hodil k »Zlatemu levu« na Senenem trgu na Kostanjevici, kamor so takrat zahajali Levstik, Stritar, Gruntar, Hafner, Šuklje, Širok . . .

Vselej, kadar smo v Stritarjevem stanovanju odpravljali »Zvon« na pošto, je bil prisoten tudi Janko, ki se ni mogel nasmejati raznovrstnim burkam, ki nam jih je ob taki priliki uganjal vedno veseli in gostobesedni — Joža Ogrinec!

Čestokrat pa se ga je polotila huda otožnost po domovini, po lepem Brdu in po dragih roditeljih, in takrat ga nihče ne bi bil spravil iz njegove mračne sobe. — Spominjam se, da je meseca novembra l. 1870. Dunav stopil iz svoje struge. Huda povodenj je poplavlila vse nižje pokrajine ogromnega mesta. Vse je drlo gledat velikanske ledene plošče, ki so bile zajezile dunavski kanal. Stopim k Janku, da bi šel z menoj v Leopoldovo mesto, češ, kaj takšnega se ne vidi vsaki dan. Vse prigovarjanje je bilo zastonj. »Eh, pusti me! Jaz se v tem dolgočasnem mestu ne morem videti. Meni ni nič za to, če tudi ves Dunaj splava po vodi!«

O Božiču je šel domov na potice, in dolgo ga ni bilo nazaj. Še pred lastovicami se je odpeljal spet po pirhe, in ni se več povrnil na Dunaj. V drugi semester se je vpisal v Gradcu, kjer je ostal vseh sedem semestrov. — Slučajno sva se sešla čez dve leti — če se ne motim, je bilo to l. 1872. pri Prešernovi slavnosti v Vrbi in na Bledu, in tu mi je hvalil nemški Gradec. »Prijetno življenje, mala družba poštenih kranjskih kolegov; Pepi je tudi v Gradcu in, pomisli, Brdo tako blizu! Kdo bi potem hodil na Dunaj?«

III.

Leta 1874. sva se spet sešla v Ljubljani. Janko je bil dovršil svoje pravoslovne studije ter vstopil za koncipista pri c. kr. finančni prokuraturi. Ker se je hotel posvetiti odvetniškemu stanu, je naredil tudi dva rigoroza na juridičnem oddelku graškega vseučilišča. Toda med tem se mu je odprlo upanje, da morebiti dobi notarjat na Brdu; zato je l. 1876. prestopil k notarju dr. Jerneju Zupanču za koncipijenta, prebil notarsko preizkušnjo, odšel l. 1879 za notarskega namestnika na Brdo, kjer je že l. 1880. postal samostojni notar.

V Ljubljani se je tista leta zbralo mnogo veselih in nadarjenih mladih mož, zdravnikov, avskultantov, suplentov in profesorjev, ki so bili sošolci na gimnaziji ali pa prijatelji iz svojih vseučiliških let. Naj navedem samo nekoliko imen: dr. Ambrožič, dr. Arko, Celestina, dr. Derč, Globočnik, Gregorin, Hafner, Jurčič, Kersnik, Križman, Nosan, dr. Pekolj, Polec, dr. Šavnik, Senekovič, dr. Škofic, dr. Štempihar, Šuklje, dr. Tavčar, Višnikar, Wiesthaler, dr. Zupanec i. t. d. Tem se je pridružilo tudi nekoliko starejših rodoljubov: dr. Vošnjak, dr. Zarnik in drugi.

Duša temu veselemu mlademu krogu je bil Jurčič, ki je stanoval, obedoval, večerjal in svoj list uredoval in izdajal v Tavčarjevem hotelu »Evropa«. Tu je bilo naše zbirališče, tu smo si osnovali literarno-zabavni klub, v katerem smo ugenili marsikatero pametno in si privoščili marsikatero šalo. Večkrat smo se zapodili tudi k »Avstrijskemu carju«, kjer je stoloval Levstik, ter mnogo sobotnih ali nedeljskih večerov prebili v prijetnih literarnih in političnih razgovorih. Prvo besedo je imel seveda Levstik, ki nas je časih vse pošteno oštel od konca do kraja. Iztekli smo tudi Auerjevo krčmo, ki jo je Polec na Silvestrov večer 1874. krstil za »vagon«, in to ime se je čudovito hitro razširilo po vsi Ljubljani, da te krčme skoraj nihče ni imenoval drugače, dokler je letos niso podrli.

Politična mora, ki je takrat tlačila Slovence, je imela toliko moč, da so nam predstojniki »prijateljski«¹ odsvetavali, naj nikar ne ob-
čujemo »mit einem gewissen Jurčič«; naj nikar ne zahajamo k čitalniškim veselicam. In celo tak poštenjak, kakor je bil nadzornik Šolar, ki je vsaki večer prebil v čitalnici, je svaril nas suplente, naj se ogibamo Levstika in preradikalne družčine pri »Avstrijskem carju«, dasi smo mu dopovedovali, da so naše zabave nedolžne in ravno tako poštene kakor v kazini.

Janko je bil vsaki dan v naši družbi. Rad je posedel v kavarni ali zvečer v krčmi, samo na kak daljši izprehod ga ni bilo spraviti.

Pa naj je bilo zimsko ali pomladansko nedeljsko popoldne še tako lepo in prijetno in naj sva ga z Jurčičem še tako nagovarjala, Janko se je iz kavarne izgubil ter do večera pretičal v svojem stanovanju, kjer je bral in pisal ali pa premišljeval tobak kadil in hodil po sobi gori in dol. Veselo pa ti ga je bilo pogledati takrat na plesu v ženski družbi. Visoka vitka postava, dolga temnorjava brada, živahno kretanje, fino vedenje, neprisiljen, dovtipen razgovor, njegov prijazni smeh, združen z dobrodušnostjo, ki se je brala iz njegovih rjavih oči in iz njegovega simpatičnega glasu — vse ti ga je moralo prikupiti na prvi pogled. In kako je znal plesati, sukati in zabavati svojo plesalko!

„Mnogotére devíce, mnogotére ženice
Okó je na skrivnem solzé preliválo“ . . .

Mnogo mrež je bilo Janku takrat razpetih po Ljubljani, in Jurčič je časih nejevoljen godrnjal: »Boš videl, da se bo ujel!« — Janko je zelo zaupno občeval z Jurčičem, a časih mu je vendar presedala njegova družba. — »Ta Jurčič je vražji človek«, mi reče nekoč, »vsako misel mi ugame in kar bere mi v srcu, da ne moreš čisto nič prikriti pred njim. Naj še tako tajim in zavijam, naposled se mu moraš vendar udati!« . . .

Toda prišlo je drugače, nego se je bal Jurčič. Janko je našel izvoljenko svojega srca ter se dne 16. februarja l. 1881. poročil z Lojziko Tavčarjevo, s katero je živel idealno lepo zakonsko življenje. Kar solnce mi je posijalo v srce, kadar sem prišel na krasno Brdo ter videl mater, Lojziko in Janka v njih neizmerni sreči in ljubezni . . . In ta vesela kopica lepih, zdravih otrok! . . .

»Vidiš, Janko mi je tako simpatičen, da ga moram rad imeti,« mi je rekel ob priliki prijatelj župnik, Jankov sosed. »Seveda ob volitvah si prideva navzkriž. Inimicus rei, sed amicus personae! Že zavoljo njegovega vzornega zakonskega in rodbinskega življenja ga moram spoštovati.« . . .

Oh, zdaj pa je konec vsemu temu veselju, tej sreči in ljubezni v brdskem gradu . . . In tebe, predragi Janko, ki si v zibeli ležal v tem gradu, ki si tukaj igral svoje otroške igre, tukaj mladenič prepeval svoje gorkočutne pesmi, tukaj snoval svoje nedosežne povesti, tukaj kakor zlato solnce s svojim plemenitim srcem in s svojo iskreno ljubeznijo ogreval vse, ki so živeli v tvoji bližini — tebe smo položili s solznimi očmi in s krvavečim srcem tudi tukaj na Brdu v hladni grob! . . .

(Konec prihodnjič.)

Mara Rendića.

Črtica iz Bosne. Napisal R. Perušek.

(Dalje.)

VI.

ara je bila odslej na pol žena, na pol služkinja Alfredova. Kakor preje, tako je tudi sedaj pospravljala sobi, prinašala vodo z bližnje česme¹⁾, čistila obleko; kuhala pa ni doma, ker Alfred menda ni posebnega uverjenja imel o kuharski veščini njeni. Ne daleč od njenega stanovanja je imel Čeh Puhlik svojo gostilnico. Od tod je prinašala Savka, stara ženica, katero je bil Alfred najel kot poslužnico, obema kosilo in večerjo. Zajutrkoval pa je Alfred kakor preje v kavarni, Mara pa je sebi pržila kavo doma.

Kakor smo že omenili, jo je opravil Alfred po evropski šegi, samo klobuka si ni hotela na noben način posaditi na glavo, nego je hotela ostati verna svojemu fesu. Ali ker je bilo Alfredu do tega, da se povsem loči od domačih navad in domače šege, jo je pregovoril, da je pokrivala glavo s svileni ruto, kadar je šla z njim z doma, kar se je itak redkokdaj zgodilo.

Kadar Alfred ni imel službe, je bil večinoma doma pri Mari ter ji je čas kratil z razgovori in milovanjem; saj časa ji je preostajalo dosti, ker je bila navajena zgodaj vstajati in urno delati; kadar je dovršila svoj posel, se je lotila kakšnega ročnega dela in prepevajoč ali pa premišljuječ čakala, dokler je bilo čas prinesiti kosilo. Po kosilu pa sta navadno kramljala, sedeč pri kavi, katero je Mara sama pripravila.

Tako je tekla Mari čas srečno in brezskrbno, ker so bile nje želje oskromne, in ker ji je vera v Alfredovo ljubezen sladila življenje.

Proti večeru je odhajal Alfred na šetnjo in včasih je povedel tudi Maro s seboj; vendar jo je vodil po takih samotnih krajih, da ju je redkokdaj srečal kak priseljenec iz uradniškega stanu ali celo kak častnik; navadno so ju srečavali muhamedovci ali pa krščanski seljaki, katerim sta bila oba neznana, in ki se za tujce niso prav nič brigali. Kadar je Alfreda zadržavala kaka okolnost, da je moral ostaviti Maro samo, je zahajala le-ta ali h gazdarici židinj, kateri se ni prav

¹⁾ vodnjaka

nič čuden zdel ta nezakonski brak, ali pa je sedela ob lepem vremenu na prijaznem vrtu pod kakim senčnatim drevesom. Zlasti ob nedeljah in praznikih, ko je svet vrvel po ulicah in po teferičih¹⁾, ali pa na vratih motril mimo idoče, je odhajal Alfred sam z doma, ker se ni hotel svetu kazati z Maro.

Alfred se je vedel proti Mari jako ljubeznivo. Njena naivna vdanost in njena lepota sta ga bili tako obvezeli, da se je v resnici zaljubil vanjo. Vsako željo je uganil in izkušal ji ugoditi . . .

Ti medeni časi so trajali več mesecev. O bodočnosti si oba nista mnogo belila glave: Alfred, ker je bila glavna črta njegovega značaja lahkomišelnost in brezskrbnost, Mara, ker ji je bila urojena slepa vdanost v usodo, in ker je bila trdno prepričana, da je Alfredova zvestoba neomajna.

Toda pomalo je Alfred spoznaval in se zavedal, da prihaja Mari nasproti od dne do dne ravnodušnejši. Kar mu je bilo s početka nezavestno, to je jel sedaj sam čutiti in naposled tolmačiti in opravičevati. Njegovi pozdravi, njegovo milovanje je postajalo od dne do dne hladnejše; svoj prosti čas ni več prebival v Marini družbi; jel je zopet zahajati v kavarno ter ubijati dolg čas z igro na biljardu. Skoro je izostajal tudi zvečer ter zahajal v družbo prejšnjih prijateljev v gostilnico ter se v pozni noči vračal domov.

Mara, katera se je bila navadila, se brezmejno pokoriti Alfredu vzpričo svoje vdanosti do ljubimca, s početka niti opazila ni, da jo Alfred zanemarja. Zdelo se ji je, da je vse, kar Alfred dela, prav in dobro utemeljeno. Ako je odhajal popoldne, in ako ga zvečer ni bilo doma, je mislila, da ga zadržujejo važni posli, in niti na um ji ni prihajalo, da bi ga bila vprašala, zakaj pogostejše odhaja iz hiše.

Toda ženski pronicavosti pravi povod odhajanja in izostajanja vendar ni mogel dolgo skriven ostati, posebno ker je prihajalo milovanje Alfredovo od dne do dne hladnejše, njegovo postopanje z njo osornejše. Toda še ni mogla spoznati pravega vzroka, zakaj jo ostavlja. Mislila je, da je Alfreda sama užalila s kakim svojim činom ali z besedo, ki je baje izvirala iz nje družtvene nespretnosti.

Da ne bi dala Alfredu ni najmanjšega povoda do slabe volje, je napeto pazila na vsako najmanjšo kretnjo, na vsaki tren očesa, da bi čitala v njem njegove želje, vsako besedo je natančno pretehtala, predno jo je izgovorila; trudila se je očitvidno, da bi tudi v najmanjši stvarci ugodila svojemu miljenku.

¹⁾ izletih na deželo.

Zastonj! Alfred sicer ni imel res ni najmanjšega povoda, da bi bil ohlajal svojo nevoljo nad njo, ali prejšnje ljubavi in prijaznosti ni bilo, in ako se je kdaj izkazal bolj mehkega, se mu je videlo, da je ta prijaznost precej prisiljena.

Končno se je Mara osokolila in je vprašala Alfreda, kaj mu je, da je včasih tako slabe volje.

»Meni? Nič!« odgovori Alfred, »sicer pa sem tak, kakršen sem bil popreje.«

»Ne, Alfred,« reče Mara. »Ti nisi takšen, kakršen si bil popreje. Ali ne veš, kako si popreje želel vedno biti v moji bližini, kako si me ljubil in miloval?«

»Kaj sedaj morda nisem prijazen? Ali sem ti kdaj kaj žalega storil?«

»Nisi, Bog ve, da ne, ali prejšnje srčne ljubezni vendar več ni med nama. Ti si postal hladen!«

»Ali za Boga, hočeš-li, da bi vedno bil pri tebi, da bi te vedno poljuboval in ti sladke besede govoril? Ali naj vedno doma tičim?«

»Ah, ni govora o tem, da bi se vedno z menoj pečal. Toda ti me povsem zanemarjaš. Koliko časa je to, da vselej zvečer prihajaš šele pozno domov? Kdaj si šel z menoj poslednjič na šetnjo, tega že več ne pomnim. In sladke besede in poljubi? Postali so že redkejši nego bele vrane!«

»Ti me vedno mučiš s svojim ljubosumnim očitanjem tako, da mi ni prestajati v tvoji bližini! Sedaj veš, zakaj te ostavljam tudi sedaj!« To rekši, zgrabi Alfred svojo kapo in krene skozi vrata na polje.

V nemo žalost zatopljen, je gledala Mara za njim. Ko pa so se vrata zaprla za njim ter je čula, da so tudi vrata na dvorišču zaškipala, in da je v resnici odšel jezen, tedaj se ji je ulil potok solz po licu, ki ji je olajšal tesnobo srca. Ostala pa je ost v njem, ki ji je povzročala skelečo rano . . .

Taki prizori so se vršili pogosto, njih posledica pa je bila, da je postajal prepad, ki se je odprl med njima, vedno širji.

Vendar je včasih Alfreda zapeljala vest, ko se je domislil svojega osornega ravnanja z njo in njene neizpremenjene vdanosti. Ob taki priliki se je silil biti prav prijazen. Iznenadejal jo je ob taki priliki s kakim darilcem, bodi si s kakim sadom ali z lépo cvetico ali z malim ukrasom. Vselej je dosegel zaželjeni uspeh. Mara je videla v takih malenkostnih darilih znak Alfredove ljubezni in sprejemala jih je z ra-

dostnim vzhicenjem. Ob takih prilikah se je zdelo, da se je povrnila prvotna svežost vzajemne ljubezni . . .

Nekega dne je bil Alfred prijazen, kakor že dolgo ni bil. Dan popreje se je bil nekaj sprl s svojimi pivskimi tovariši, ki so med razgovorom večkrat merili na njegov odnošaj do Mara, tako da od njih sicer ni mogel zahtevati zadostila, vendar pa toliko jasno, da je on čutil ost njih dovtipov. To ga je napotilo, da je ostal doma, in da je ves dan kazal izredno prijaznost proti Mari.

Pri večerji in po večerji sta imela živahen razgovor, ki se je pletel okoli njiju odnošajev. Alfred je obetal zlate gradove in Maro ognjevito uverjal svoje neomajne ljubezni. Mara, ki je v svojih samotnih urah mnogokrat premišljevala, česa je smela od Alfreda pričakovati in se nadejati, in koliko se ji je uresničilo, je opomnila, da je njiju odnošaj pred Bogom in svetom nepotrjen, in vprašala ga je, kdaj vendar prenehajo one zapreke, ki mu branijo, da je ne povede pred oltar in ne posveti njiju zveze.

To vprašanje je uničilo vso dobro voljo Alfredovo, ker ni vedel kaj primernege odgovoriti. Kadarkoli je govor nanesel na to vprašanje, je imel sicer Alfred kak bolj ali manj spreten izgovor pri roki, ali končno je pošla tudi njemu zaloga priličnih pretvez, ki so prikrivale prave vzroke, a Mari dajale novo upanje. Ker sedaj ni vedel kaj povedati, kar bi bilo razložilo njegovo obotavljanje, je hotel razgovor kar na drug predmet obrniti ter je dejal nekoliko nevoljno:

»Pastiva to stvar in razgovarjajva se o važnejših in prijetnejših stvareh!« —

To je Maro osupilo. Zbudila se je v njej kar na mah neka energija, ki jo je izpodbujala, da pride stvari do dna. Torej ni hotela popustiti predmeta, nego je odgovorila:

»Ne tako, dragi moj! Za-me je to važna stvar, da je nima važnejše, in prijetna ali neprijetna, da je ni prijetnejše ali neprijetnejše, kakor se reši!«

»Ali saj sem ti že tolikrat povedal vse razloge, ki mi branijo, da doslej še nisem izvedel tvoje želje.«

»Baš ker si mi že tolikokrat vse te razloge navedel, jih poznam, a tudi vem, da so bolj ali manj same pretveze, katerih ne bi bilo treba, ako bi imel nekoliko več resne volje!«

»Saj vendar veš, da nimam potrebnih pisem!«

»Vem; ali vem tudi to, da bi si jih bil že davno lahko pre-skrbel. Glej komšinica ¹⁾ Savka, ki poslučuje sodnega svetovalca, ki

¹⁾ sosedinja

stanuje nad nami, in čigar hči se vdaja za nekega činovnika, mi je pripovedovala, da so v treh tednih iz Švabske dobili vse potrebne spise, a to ji je pravila gospa sama!«

»Jaz ti pa velim, da jih še nisem dobil. Sicer pa tudi veš, da mi brani moja rodovina, in jaz se ji moram uklanjati, ker pričakujem od njih bogate dedščine.« —

»Ali niso tudi meni branili moji zemljaki, in vendar se nisem obotavljala ter sem se tebi prodala. Kaj pa ti je treba čakati dedščine? Kaj nimaš zadosti sredstev, da živiva ob njih brez skrbi? Ali hočeš čakati, dokler ti umro tvoji rojaki, a meni ne izpolniš, kar si obetal?«

»Ne, ker ako bi te venčal in javno spoznal za svojo soprogo, bi moral položiti velike novce, katerih nimam jaz in, kakor veš, tudi ti ne!«

»Čemu ti je treba polagati novce?«

»Tega ti jaz ne morem na široko razkladati. Toda tako je, to mi lahko verjameš!« odvrne prav nevoljno Alfred.

To si si izmislil, da me lahko še dalje varaš! Zakaj mi pa nisi preje nikdar zinil o tem!«

Alfred ni vedel kaj odgovoriti. Bil je v veliki zadregi, ker zdaj bi bil moral z resnico na dan. A ker mu je bilo mučno, je iskal prilike, da izbegne prizoru, v katerem bi bil moral priznati svojo prevaro; zatorej se je jezno razkoračil, kakor da bi se bila njemu krivica zgodila. Jel je kričati nad Maro, ki se je seveda tudi razgrela in mu očitala grenke resnice, in konec tega prizora je bil, da je Alfred zaloputnil vrata za seboj, in da ga celo noč ni bilo domov; Mara pa je imela celo noč, ko jo je mučilo brezsanje, priliko premišljevali, kako je pravzaprav z njo.

Nevihta je minila, a bračno nebo se ni izjasnilo. Črni oblaki so se vlekli, in bilo se je bati, da pride do še opasnejše hude ure.

Mari so se naposled jele oči odpirati, in počasi je spoznavala, da je postala žrtva brezdušnega zapeljivca. Točila je bridke solze ter se kesala svoje nepremišljenosti in trme, ko je gledala prepad, ki se je odprl pred njo, a nazaj ni mogla. V svojem obupu pa se je lovila za vsako slamico, in iskrico nadeje je polagala v tajno, katero je hotela o prvi priliki razodeti Alfredu.

Alfred sam pa se je zavedal svojega neznosnega položaja. Ljubzen in vdanost hliniti se je bil že odvadil. A tudi lažne malomarnosti ni mogel več kazati. Vedel je, da ga je Mara spoznala, in

mučno mu je bilo ji gledati naravnost v obraz. Zatorej se je kar najmanje mogoče doma mudil ter ogibal obširnih razgovorov.

Začel se je tudi resno baviti z mislijo, kako bi se mogel otresti Mare. Namenjen pa je bil samo na prijateljsko razrušiti vez, katera ju je spajala. Večkrat že je bil storil trden sklep, da ji hoče odkriti, kako je moralno in materialno nemožna zveza, katere se nadeja Mara, in kako tudi dosedanji odnosaj med njima ne more ostati trajen. Ali vselej mu je beseda obtičala v grlu, kadar je hotel oživitvoriti svoj sklep.

Popolnoma pa ga je zbegala novica, katero je zvedel od Mare, in od katere je le-ta pričakovala, da bode ugodno vplivala na končno rešitev njiju razmerja, kakršno si je ona želela. Odkrila mu je tajno, toda učinek ni bil tak, kakršnega je pričakovala. Alfreda je ob tej novici izpreletel zdaj mraz, zdaj mu je udarila kri v lice. Na obrazu mu ni bilo čitati onega veselja, katero čutijo zakonski možje ob takih prilikah, pač pa se je prisiljeno namrgodil in z zategnjenim »tako?« vzel na znanje neprijetno vest.

Ta vest mu je odslej neprenehoma vrtala mozeg. Čeprav je bil inače brezvesten in lahkomišen, mu je zadavala vendar mnogo skrbi, in vedno je premišljeval, kako bi se rešil iz zadrege, v katero je spravil sebe in Maro. Prihajale so mu na misel najhujšobnejše nakane in načrti; seveda mu je treznejše premišljevanje iz glave izbilo te hude osnove.

Proti Mari se je vedel še dosti obzirno baš zaradi tega, ker sam ni vedel, kaj mu je storiti. Mara se je mirno in zaupno pripravljala na pričakovani dogodek. Alfred ji je v vseh stvareh pri-trjeval. Tako se je v njej utrdila misel, da se vse izide po njeni želji, in ni Alfreda nadlegovala z vprašanjem o venčanju, ki je že večkrat bilo vzrok burnim prizorom. Saj pa tudi ni slutila, kake nakane kuha v srcu Alfred, nakane, ki so jo imele podreti na tla . . .

Končno si je bil namreč sestavil načrt, da se je iznebi, ne da bi mu mogla delati neprilicnih prizorov, česar se je po pravici bal. V tem sklepu ga je potrdil tudi migljaj, ki ga je dobil od svojega predstojnika, ki je s prekim očesom gledal soblazno zvezo, ki je bila na sramoto častniškemu činu Alfredovemu, v izpodtiko ožjemu društvu, kateremu je pripadal Alfred, še bolj pa širšemu občinstvu.

Dotični predstojnik mu je bil rekel, da bi bilo zanj najbolje, ako bi se nekako pobotal z Maro in prosil premeščenja. Ker že itak precej časa slušbuje v Bosni, in ker mu prošnjo on sam toplo priporoči, ni dvombe, da se njegovi prošnji ustreže.

Ta nasvet je Alfredu jako ugajal. Kakor občni interesi včasih zahtevajo, da se nevrednež poviša, zato da se odstrani, tako je tudi njega čakalo kot plačilo za njegovo soblazno življenje premeščenje v domačo zemljo iz Sarajeva in Bosne sploh, ki je bila v oni dobi za častnike vendarle nekako prognanstvo. — Poprijel se je torej predstojnikovega nasveta in njegove ponudbe; vložil je prošnjo, v kateri je navedel kot vzrok, da prosi premestitve, slabo zdravje — čeprav je bil čvrst in zdrav kakor riba v vodi — kot drugi vzrok pa željo, da bi živel v bližini svojega starega očeta, čeprav ni bil nikdar posebno nežen sin proti roditelju. Sicer pa tudi predstojnik ni zamolčal pravega vzroka, zakaj želi on, da bi se premestil iz Bosne.

Da se mu ne bi bilo treba spuščati v neprijetna razpravljanja z Maro, si je izmislil poseben načrt, katerega je pospeševal neki zanj ugodni slučaj. Mara se je čutila nekako bolešno; seveda je bila ta bolehnost čisto naravna in ni mogla povzročiti nikakršne bojazni; a Alfred je to činjenico večje uporabil. Hlinil je velik nemir zaradi Marine slabosti, govoril o opasnosti, ki preti njej in bitju, katero ji živi pod srcem, ter jo pregovoril, naj odide na letovanje v Ilidže, ki so bile takrat še jako primitivno kopališče. Sveži zrak ji bode dobro storil, imela bode tudi več prilike, da se svobodno našeta i. t. d. — Lahko jo je bilo prepričati, in čeprav ni rada zapustila Alfreda, se je vendar sklonila njegovi želji, misleč, da s tem ugodí i Alfredu i sebi.

Alfred sam se je odpeljal v Ilidže, najel tamkaj stanovanje, prekrbel vse, kar je bilo potrebno za udobno življenje, in nekega dne se je preselila Mara tjakaj v spremstvu stare Savke, ki jo je imela dvoriti in ji biti na pomoč. Savka je bila tudi med tednom posredovalka med Maro in Alfredom; ona je namreč hodila iz Ilidže v Sarajevo po dvakrat na teden in prinašala pozdrave in poročila od enega k drugemu. — Včasih je prišel tudi Alfred v Ilidže, vendar jako poredko; izgovarjal se je, da ima mnogo in važnega posla, ki mu ne da iz mesta.

(Dalje prihodnjič.)

Tako.

O
krog vratu mi levo deni,
Z desnico se me tu okleni;
Zaupno vame vpri oko!
A tu na ustno mi rdeče
Pritisni svoje prav goreče!
Potem pa še . . . Nu še! . . . Tako . . .

P. Kocelj.

Frančišek baron Trenk, vodja pandurjev.

Spisal Ivan Steklasa.

4. Trenk v avstrijski vojaški službi. — Boji z Bavarci in Francozi.

(Dalje.)

o je prišel Trenk v Slavonijo, mu je izročil general Engelhofen 300 mož vojske; le-to je pomnožil Trenk še s 100 pandurji ter napadel ustaše, katerih je bilo do 4000.

Prebivalci okoli Virovitice, Požege, Pakraca, Pleternice, Podvonja, Cernika, Sirca in Subocke so se bili vzdignili proti svojim vlastelinom in proti upravi komonski ter so zahtevali, da jih zedinijo z varaždinsko krajino, kjer se plačuje manjši davek in opravlja manj tlake. Poslali so bili tudi svoje poslance na Dunaj, zahtevat zedinjenja s Krajino, toda opravili niso nič. Ko so se vrnili, so sklicali narodni zbor, proglasili sebe za stotnike, a po pisarjih svojih so izdali narodu pismo, da so rešeni vsakega davka.

Tedaj se je vzdignil na upornike Trenk s svojo četo, in njemu je prišla na pomoč tudi banova vojska. Pod vodstvom Teodora Milankovića je odločila velika skupščina, da se upre tej vojski. Sredi razprave pa je stopil med zbrani narod neki tuji potnik ter mu razložil, kolika nevarnost je za-nje, slabo izurjene in slabo oborožene, ako se spoprimejo z redovito vojsko. Ta opomin čisto neznanega človeka je zmešal mnoge, da so se razšli. — Milankovića so naposled ujeli v Slavoniji, kjer je upor napredoval, ter pogubili njega in njegove tovariše, a odsekane njih glave so natakili na kolce po zidovju pakračke kule. — Kmalu potem je zadušil Trenk popolnoma ta upor.

Prelita kri hrvaških kmetov pa je vendar prinesla toliko koristi, da so se na Dunaju odločili izvesti red v Slavoniji ter zediniti županije virovitiško, sremsko in požeško s Hrvaško pod bansko oblast, a v Posavju so uredili Krajino. Tedanji ban Karol Bačan pa je poskusil Slavonijo urediti po načinu starih županij, toda predno je dokončal svoje delo, ga je poklicala cesarica na vojsko.

* * *

Ko je Trenk ukrotil upornike, je izvedel z novo nabranim slavonskim polkom, imenovanim »Trenkova pandurska četa«, na Bavarskem zopet mnogo junaških činov. Tako je otel Francozom most

črez Leh ter razpršil njih čete s svojimi pandurji na vse strani. Radi tega je povabil princ Karol Lotarinški Trenka in nekoliko odličnejših pandurjev k sebi na obed, kjer so morali na tanko povedati o tem znamenitem dogodku. Po dokončani pojedini je obljubil Trenk princu Karolu, da napade sovražnike še tisto noč v njih taboru. Princ mu je to dovolil. Francozi pa so se nočnega napada tako močno prestrašili, da so kar zbežali in vso prtljago pustili sovražniku v plen. Ko drugi dan pride Trenk v stan princa Karola, ga le-ta pohvali ter mu ob enem podeli naslov polkovnika. To je seveda Trenka še bolj osokolilo na nova junaška podjetja. —

Sovražniki so se zdaj razdelili, Bavarci so ostali na Bavarskem, Francozi pa so se vrnili črez Ren v Alzacijo. Trenku je bilo zapovedano, da udari za njimi; vojski pa je bilo ob enem strogo zabranjeno pleniti po sovražnikovi deželi. Pandurji so se držali točno te zapovedi, kajti noben slučaj nasilstva ni bil prijavljen.

Pri Freiburgu udarijo pandurji na Francoze, ki so bili utaborjeni na drugi strani Rena; hitro jih razpršijo ter jim otmo zastavo. Ko jo drugi dan prinese princ Karolu kot znak zmage, jim jo povrne le-ta rekoč: »Vi ste jo osvojili kot hrabri junaki; vredni ste, da se vije nad vami, ker ste jo posvetili z lastno krvjo«. Od zdaj so smeli zopet pleniti, kar seveda ni bilo všeč Francozom, ki so Hrvatom očitali, da ne razumejo nobenega načina poštenega življenja. Trenk jim je pa odgovoril, da njegovi pandurji niso Nemci, ki imajo navado, da hodijo denar zapravljat na Francosko; zato da je on pripeljal s seboj Hrvate, ki radi ščedijo, da prinese kaj domov svojim ženam in deci. — Francozi se jim niso mogli drugače osvetiti, nego da so jih zasmehljivo zvali rdeče kapucine, kar pa pandurje ni niti najmanje žalilo; narobe: ta priimek so izpreobrnili s svojimi hrabrimi čini v častno nazivalo. —

Radi uspešnega vojevanja je bilo potrebno, da udarijo avstrijske čete črez Ren na francosko zemljišče. To pa je bilo vrlo težavno podjetje, in izjalovili so se bili vsi dotedanji napor.

Naposled preda princ Karol zapovedništvo Trenku ter mu ukaže narediti most črez Ren. Česar niso mogli drugi, to je izvedel Trenk s svojo četo. Po hudi borbi so postavili Trenkovci most do otoka Grisa, ki ga je na drugi strani delila samo struga od Alzacije.

Dne 4. kimavca popoldne ob dveh se spusti naša vojska črez most na otok Gris. Trenk je hotel udariti za Francozi, toda moral je poprej utrditi omenjeni otok, kamor je poslal princ Karol tri bataljone za posadko. Da se omogoči prelaz v Alzacijo brez posebnih

težav in brez mnogega prelivanja krvi, pošlje princ Trenka v Bazel, da bi se dovolil vojski prelaz skozi njih kanton. Toda meščani tega ne dovolijo. Ker je bilo že kasno jeseni, sklene glavni zapovednik princ Karol, da se povrne z vojsko v svoj poprejšnji tabor. Dne 16. vinotoka zapove podreti omenjeni most, Breisach in Freiburg pa jako učvrsti ter oskrbi z večjo posadko.

Tudi Trenkovci so bili s početka nameščeni v Freiburgu, kesneje so jih odpravili v stari Breisach, in dasi je bilo to mesto precej razdejano, se je Trenk vendarle vzdržal v njem; Francozi si niso upali niti približati tej trdnjavi. Kesneje se je preselil z 1200 pandurji v Freiburg.

V početku leta 1744. meseca velikega travna se je vzdignila avstrijska vojska v petih oddelkih proti Renu, ker je glavni zapovednik sklenil udariti z vso silo čez to reko. — Trenk se je pridružil s svojimi pandurji četi generala Berlichengena, katera je štela 20.000 mož. Ustavili so se pri Freiburgu, kamor je prispel dne 19. velikega travna tudi glavni zapovednik princ Karol.

Zdaj so se začele priprave za prehod čez Ren. Po zapovedi princa Karola se je imel most postaviti pri mestu Šreku. Toda to je moralo ostati tajno; le general Nadažd in polkovnik Trenk sta znala za to. Zapovedniki francoski so mislili, da udarijo Avstrijci čez Ren na katerem drugem mestu, ker so delali Avstrijci priprave na mnogih drugih krajih, to pa le zato, da premotijo sovražnika, in res se jim je to vrlo posrečilo.

Princ Karol je odredil za prelaz čez Ren dan 1. malega srpana. Ta dan je povabil vse generale in poveljnike na večerjo. Po večerji dobi vsakdo zapečaten list, ki ga je smel pa šele po polnoči odpečatiti in prebrati. Trenk pa je odšel od večerje za celo uro prej, nego ostali gostje, in sicer tako, da ni nihče opazil razen edinega glavnega zapovednika. Od tukaj je pohitel Trenk k svojim pandurjem, jih nagovoril ob kratkem ter opomnil njih vojaških dolžnosti.

Potem jih vzame 1300 s seboj, posedejo hitro v čolne ter se v največji tišini prepeljejo čez Ren. Za njimi je prišlo tudi še 40 konjikov, nekaj graničarjev z 8 topovi in precejšnje število tesarjev.

Brž ko stopi Trenk na drugi breg Rena, napade Francoze tako jadrno, da le-ti zbeže v največjem neredu; uhti pa tudi zapovednika in nekaj francoskih vojakov pobije. Vse to je izvršil Trenk v eni uri.

Precej za njim pride čez Ren Nadažd. Dokler se je namreč Trenk bil s Francozi, so napravile avstrijske čete most od ladij, in tako je mogel Nadažd priti Trenku s svojimi četami na pomoč. Ob

šestih zjutraj se je vzdignila že vsa vojska na prelaz, in popoldne je bil že večji nje del na francoskem zemljišču. Dne 2. malega srpana je prišel sam glavni zapovednik v Šrek, in tako so izvedli Avstrijci mnogo prej svojo osnovo, nego se je moglo sploh pričakovati.

Princ Karol je radi tega srečnega podjetja javno pohvalil polkovnika Trenka in generala Nadažda, kajti prvi je bil s svojimi pandurji razgnal Francoze, da je drugi mogel hitro most postaviti. — Francozi pa so se od tega časa bali pandurjev tako močno, da so vselej zbežali pred njimi ter kričali: »Bežite, deca, pandurji gredo«.

Na francoskem dvoru v Versaillesu so prenehale vsled tega dogodka vse zabave. Trenk pa je dobil že dne 26. malega srpana cesarsko odlikovanje: v glavnem taboru v Sulcu ga je namreč proglasil princ Karol za pravega polkovnika. —

Predno pa je prišlo na francoskem bojišču do velike odločilne bitke, je morala avstrijska vojska odriniti na drugo bojišče. Princ Karolu je bilo namreč sporočeno, da je 16.000 Prusov prodrlo skozi kladsko grofovino na Češko, in da se glavna četa, več nego 80.000 mož, približuje skozi Sasko in Lužico češkim zemljam. Tako je moralo tedaj prenehati slavodobitno vojevanje v Alzaciji, da bi se obvarovale sovražnikov same avstrijske pokrajine. Vrnitev črez Ren se je izvršno izvršila, in Trenka je zadela častna naloga, da je branil prehod ter se pri tem poslu zopet tako junaško obnesel, da ga je glavni poveljnik v drugič pred celo vojsko pohvalil.

* * *

Proti Trenku, ki se je do zdaj tako srečno v vseh bitkah izognil smrtonosnemu orožju, se je skovala v tem času grda zarota, katere žrtev je skoraj postal, rešil se je prezgodnje smrti le po posebnem naključju. Neki častnik, katerega je bil Trenk hudo razžalil ter odpustil iz službe, je neprenehoma snoval, kako bi se Trenku osvetil. Našel je pomočnika in sicer nekega barona, s katerim se je bil Trenk pred nedavnim časom sprl. Z le-tega se združi še šest pandurjev, katere je bil dal Trenk prešibati radi nepokornosti.

V Rastadtu povabi Trenka nekdo pismeno v neko oglednico; neustrašni mož se odzove vabilu, a takoj je moral skozi gosto šumo; tu sredi šume ga sreča star cigan in ga opozori na nevarnost, ki mu preti, rekoč: »Varuj se, ti imaš hude sovražnike. Bojim se, da padeš, in da solnce tvojega življenja žalostno zaide.« Trenk se tem besedam glasno nasmeje, kajti on ni čisto nič verjel ciganovim čenčam. Vendar pa je kakor v šali vprašal cigana: »Tedaj povej, ti ciganski prorok,

če res poznaš tako dobro mojo prihodnost, kaj se mi more zgoditi v oglarnici?« Cigan ga srpo pogleda in reče: »Česar ne slutiš, to najdeš!« Zaman je sikh Trenk cigana, da se izjavi jasneje. Vendar vrže ciganu cekin za njegovo prorokovanje. Le-ta pa se zglesi iz gošče: »Želim ti srečo, katero boš kmalu potreboval!«

Ves zamišljen je jahal Trenk dalje ter si hotel iz glave izbiti besede ciganove, ker je vse take reči smatral za prazne vraže. Toda besede ciganove so mu vendar zvenele po ušesih, in začel je o njih razmišljati.

In cigan je imel prav; kajti on je bil priča vseh dogovorov onih hudobnežev, ki so sklenili Trenka izvabiti v ono oglarnico ter ga tukaj ubiti. V gošči pri oglarnici je slišal vse razgovore, potem pa se hitro umaknil po stezici, da ga ni nihče opazil.

Opozorjen po ciganu na nevarnost, je bil Trenk opreznější, da ga zares ne ujemo sovražniki v kakšno past, iz katere se ne bi mogel nič več rešiti. Sovražnikov pa je imel le preveč, ki so prežali nanj od vseh strani. Sklenil je tedaj tudi v tem slučaju prav oprezno ravnati; zategadelj je prišel na odločeno mesto ob času, ko so se ga najmanje nadejali. O polnoči se priplazi k oglarnici ter opazi pri ognju, ki je že dogoreval, barona in 6 pandurjev. Trenk je precej uvidel, da je prevarjen; kajti onega, kateri ga je imel tamkaj čakati, kakor je bilo v pismu sporočeno, ni bilo na odločenem mestu, pač pa sami ljudje, ki so ga hudo sovražili.

Častnik, glava zarote, zbeži ter se reši. Zdajci skoči Trenk v kočo ter zavpije: »Ha! zavratni morilci!«. V hipu napade pandurje ter odseka dvema glavi, ki odletita v bližnji ogenj. Baron ustrelil s samokresom na Trenka, toda ga ne zadene. Ostali štirje pandurji pokleknejo med tem pred Trenka ter ga prosijo milosti. Trenk jih usliši. »Jaz vam prizanesem,« pravi on, »ali izkoplajte precej jamo, da pokopljemo tega-le zavratnega morilca in z njim tudi njegovo pregreho!«

S svojo krepko roko zgrabi barona ter mu zakriči, ko so pandurji jamo izkopali: »Revišče in strahopetni izdajalec! Ti si me hotel umoriti s šesterimi pomagači; jaz sem pa prišel sam, da se osvetim tebi. V moji moči je zdaj, da te dam ubiti, a da se jaz ne ganem niti s prstom. Toda jaz hočem ravnati kakor se spodobi možu, ne pa kakor strahopetnežu, kakršen si ti. Postavi se k onemu drevesu; ti streljaš prvi. Ne zgreši, kajti drugače boš ti mrtev.«

Baron, ki je slutil svojo zadnjo uro ter se ves tresel, pomeri, sproži in zgreši. Zdajci ustrelil Trenk ter ga zadene ravno v srce.

Baron se zvrne v jamo, katero pandurji zaspo nemudoma. Trenk pa se spomni besed starega cigana, se zahvali Bogu ter pohiti s pandurji k vojski.

Ko se je vrnil, je ujel še komaj toliko časa, da je uredil svojo prtljago; kajti vojska se je bila že vzdignila iz taborišča pri Donauwörthu pod generalom Traunom, kateremu je bil izročil vodstvo princ Karol, ker je moral sam oditi na Dunaj. Skozi Gorenje Palatinsko je prišla avstrijska vojska na Česko dne 24. kimavca leta 1744.

(Dalje prihodnjič.)

Ženitna ponudba.

Spisal Premec.

I.

ilo je krasno pomladno jutro.

Po skrbno urejenem vrtu, ki se je širil poleg Graparjeve gostilnice v B*, in na katerem so rože prav bujno poganjale prve žametaste cvetove, sta se izprehajali dve mladenki, obe hčeri Graparjevi.

Starejša, Vikica, je bila videti nekam otožna. Z drobnimi svojimi prsti je utrjala semtertja duhteč cvet, pritisnila vsakega k prejšnjemu, pomešala med-nje kaj zelenega in povila vse s tankim svilenim koncem.

Tako narejeni pisani šopek je nekoliko časa ogledovala, se ozrla s svojimi globokimi, temnimi očmi v sestro Dragico, pa izpregovorila z nekako trudnim, poltihim glasom:

»Glej to cvetje! Kako je doslej veselo raslo, se pojilo z jutranjo roso in se naslajalo s solnčnimi žarki; bujno je uspevalo v svoji prostosti — a zdaj bode moralo kmalu poginiti v zaduhlem zraku moje sobe. Nekoliko dni še, pa je vrže roka človeška celo tja na smetišče!«

»Ah, moj Bog,« vzdikne Dragica, »kam bodeš zopet zašla s svojo sentimentalnostjo! Že ves ta čas, kar si nevesta, ti ne roji družega po glavi, kakor smrt. Cele dolge govore govoriš s svojimi cveticami, s ptiči, celo z mačkom in psom. In kar je najlepše, celo ubogega drevja ne pustiš v miru ter se meniš z razpokanimi debli naših jablan in jim tožiš nesrečo svojo.«

»In glej, prav taka usoda čaka mene,« nadaljuje Vikica, ne meneč se za karanje sestrino. »Ni še dolgo, kar sem rasla tudi jaz veselo

in prosto, a zdaj me že drže zaprto v temi, in kmalu, kmalu pride nekdo, ki me porine tja ven v nesrečno življenje!»

»O jej, jej, kako lepo, kako ginljivo! Prav kakor v romanih! Ah, ah!« se norčuje Dragica.

»Očitaj mi sentimentalnost, ali kar hočeš,« odvrne resno Vikica. »Saj srce mi vendar pravi, da bo moja uloga v življenju žalostna, da me čaka trd boj. In kdo ve naprej, ali ta boj tudi prebijem? — Moj Bog, kar mraz me pretresa, ko vidim, da je odločilni trenotek tako blizu!«

»Ah, ti se ga bojiš — tega trenotka,« pravi Dragica. »Jaz pa bi si ga želela, ako bi bila na tvoji stopinji. Še enkrat povem, da si rojena pod srečno zvezdo, in nikakor ne dvomim, da te čaka veselo življenje, in da postaneš spoštovana in ugledna gospa!«

»Kdo to verjame!« se nasmehne bridko Vikica.

»Jaz!« odgovori odločno Dragica. »Dragotin se mi ne vidi napačen človek. V kratkem pozabiš tiste otročarije, ki si jih imela za tako resne, in videla bodeš, da bo vse prav!«

Vikica za hip ničesar ne odgovori.

Šele, ko sta stopali proti hiši, pravi zopet melanholično:

»Vendar bi rajše stopila v samostan! Zdaj še ni prepozno, da bi le oče hotel!«

»Svetujem ti, da ga ne nadleguješ s takimi sanjarijami,« odgovori Dragica, »ako ga nočeš spraviti v slabo voljo!«

Vikica vzdihne.

Ko sta stopili v vežo, jima udari nasproti duh raznega peciva in cvrtja, ki se je že danes pripravljalo za svatovščino.

V kuhinji se je vrtelo kuharic in dekel, da je bila druga drugi na potu. Domači hčeri se nista zmenili za vse to. Molče sta stopali v gornje nadstropje. Vikica je potem nesla šopek v svojo sobico, ga vtaknila v kupico vode ter prišla takoj za sestro v sobo, kjer so šivilje vprav dokončavale svoje delo.

Tam so švigale razne šale, nedolžne in osoljene, vse vprek. In Vikica je tukaj nekoliko pozabila sama sebe ter se včasih celo nasmehnila . . .

Drugo jutro s prvim vlakom se je pa s sestro in materjo peljala na Reko. Tam so nakupile še nekaj potrebnih reči za svatovščino. Popoldne pa so obiskale še bližnjo, vedno mlado Opatijo s tistim krasnim lavoričjem in prebujnim eksotičnim rastlinjem, pa tudi s tistimi šablonskimi vilami in moderno-slanimi hoteli. Večerni vlak jih je zopet pripeljal domov.

II.

Bilo je dva dni pozneje.

Pred gospodarjevo gostilnico je stalo več voz in vozičkov. Nekateri od njih so bili ozaljšani s smrekovimi vršički, na katerih so se zibale v rahli jutranji sapi trobojne zastavice, a na drugih so bili pogrnnjeni leseni sedeži z volnenimi pregrinjali. Med njimi pa se je šeperila tudi mogočna kočija; vse na njej se je svetilo in lesketalo, kakor da je vprav došla iz mestne kolarnice — in vendar se je v njej vozil že oče današnjega ženina, pokojni Kovač, pred tridesetimi leti po svojo nevesto, in zdaj je ućakala, da dovede tudi sinu v hišo novo gospodinjjo.

Med vozovi so se gnetli vozniki vsake vrste, ta majhen in čokat, drugi dolg in suh, tretji srednje rasti, a rejenega trebuščka in visečega podbradka ter na moč rdečeličen; vsi pa so stopali danes mogočno in ponosno v svetlo nalikanih, visokih črevljih in z dolgimi smodkami v slinastih ustih. Iz stranskih žepov njih novih, kratkih jopičev pa je molelo še vsakemu po nekaj slamic, zaloga za poznejše čase in potrebe.

V hiši je vse šumelo svatov. Okoli dolgih miz so posedali ali postajali okoli oken ali stopicali po kameniti veži.

Dasi je bilo v jutro, vendar se je že cedilo vino od miz. Slišal se je smeh, tu glasno govorjenje, tam poltiho šepetanje. Bili so vmes živi mladeniči, a tudi resni možaki, skrbne matere, a tudi drobne hčericice, da, celo otroci. Res, lepo število jih je bilo! In vesel jih je bil Grapar.

Dasi sicer redkobeseden, je vendar danes ogovarjal vsakoga. Celó najbolj oddaljenim sorodnikom, katerih nikdar ni rad videval pri hiši, je privoščil danes prijazno besedo.

Graparjeva gostilnica je slovela daleč na okoli kot najboljša. V prejšnjih časih, ko še ni bilo tod železnice, in pozneje, ko so jo začeli graditi, se je smehljala sreća Graparju tako, da je postal najbogatejši v vasi, in da je zaslul celo daleč tja čez ozke mejice domačega okraja. Bil je mož stare korenine, trd, neizprosén. V hiši je gospodaril le on, in žena in otroci ter služinčad so morali slepo slušati vsako njegovo povelje, prenašati voljno vsako sitnost njegovo. In teh ni bilo malo! Šole ni bil videl nikdar, a znal je brati in pisati; priučil se je bil vsega sam. Znal je ceniti vsako učenost, in njegove tri hčere, od katerih je bila starejša že omožena z nekim pivovarjem na Dunaju, so bile vzgojene v najboljših zavodih.

Ljubil je svoje otroke, dasi tega ni kazal očitno, a vprav ta ljubezen je bila včasih kriva, da ni prave zadel. Kadar je hčere oddajal, je bil prepričan, da se morajo omožiti tako, kakor hoče on, ker on sam jim želi najboljše. V teh rečeh je morala tedaj veljati njegova!

Dasi je bil mož v vsakdanjem svojem življenju skromen in varčen, da, celo skop, vendar ni ščedil ob posebnih prilikah. Tako se je tudi zgodilo, da se je sešla ogromna množica svatov na dan poroke druge hčere njegove, Vikice . . .

V svoji sobici v prvem nadstropju je slonela ob nizkem naslanjaču nevesta. Z levico si je podpirala snežnobelo čelo, a v desnici je stiskala robec, s katerim je potegnila zdaj pa zdaj preko oči, iz katerih so neprenehoma silile solze. Zadnji čas je bil, da bi si odela dolgo, snežnobelo poročno oblačilo, katero je bilo raztegnjeno po postelji. Toda kadar ji je obviselo oko slučajno na krilu, jo je stresal mraz, da jo je zaskalelo do mozga. Od spodaj gori ji je donel na ušesa vedno naraščajoči šum. Zdelo se ji je, kakor bi se vsi rogali njeni zapuščenosti, njeni osamelosti in nesreči . . .

Tedaj so se odprla na rahlo vrata. V sobo stopi njena mati. Molče položi desnico hčeri okoli vratu in ji zre v objokani obraz. Ali tudi njej se hipoma udero solze po velem licu. Nekoliko časa sta stali tako, a na mah se izvije Vikica iz objetja materinega. Poljubi jo na čelo, rekoč:

»Hvala vam, mama, za sočutje!«

In kakor da so jo solze materine ojačile, prime resignirano dolgo belo oblačilo in se začne opravlja.

V sobo pride Dragica, takoj za njo šivilja, in kmalu je bilo dokončano tudi to delo . . .

Nedolgo potem se je vila dolga vrsta svatov proti vaški cerkvi. Ob potu so postajali ljudje, tu poedinci, tam v gručah. Vsem je pa sijala raz obraz navadna banalna radovednost. Otročaji so jo udrli v cerkev pred svati, in poln jih je bil vsaki kot. Za njimi so prihajale sključene ženice in postarne deviče, da so se še dolgo potem menile, kako tih, kako nerazločen je bil nevestin »da«, in pa, kako je bila bleda, prav kakor bi ji bila stala smrt za hrbtom, a je ne bi čakalo veselo življenje pri tako čvrstem in bogatem možu . . .

Iz cerkve je stopala ob svojem ženinu. Ta je bil danes komaj izpregovoril nekoliko besed z njo, a zdaj je stopal zopet nem poleg nje. Bil je visokorastel, širokih prsi in gosposko oblečen, a videti je bil nekam neokreten. Njegovo vlažno, vodeno oko je begalo s predmeta na predmet, nikjer se ni moglo pomuditi dolgo. Z desnico si

je vihal neprenehoma nekoliko kratkih in redkih brčic, kakor bi jih hotel podaljšati siloma, a levico je držal stisnjeno na hrbtu. Lep se pač ni mogel imenovati ta ženin, a grd tudi ne; bil je pa bogat . . .

Ko so došli domov, jih je že čakala bogato obložena miza . . .

— Drugo jutro, ko se je začel delati dan, in ko se je že oglašala kukavica iz bližnjega bukovja, so odhajali zaspani svatje; razpršili so se na vse štiri vetrove.

Tudi ženin je sedel z nevesto v kočijo. Ta se je še enkrat ozrla po rojstni hiši, podala očetu roko, objela mater in sestro . . . stisnila duhteči robec na obraz . . . in potegnila sta konja, veselo prhajoča v sveži jutranji vzduh . . .

III.

Tam jeseni je bil dobil Rožič, sosed Graparjev in posestnik parnega mlina v B*, novega knjigovodjo. Ta je bil mlad človek, morda kakih sedemindvajsetih let. Bil je srednjega, vitkega stasa, podolgovatega in bledega obraza z izredno lepimi modrimi očmi. Lase je imel kodraste in ob vsaki priliki in nepriliki je ril s prsti med njimi, da so se kodri lepše krožili in zvijali, in da jih je bilo lepše videti. Za ženske oči je bil ta mladenič ustvarjen kakor nalašč, in pravili so, da si je bil te svoje prednosti tudi popolnoma v svesti. Nosil se je vedno okusno in elegantno.

Takoj, ko je nastopil novo svojo službo, je vprašal za hrano pri Graparju. Dobil jo je.

Obedovala sta z Graparjem navadno sama, le včasih se je pridružil kak potujoč agent. Početkoma je posedal knjigovodja po obedu le malo časa; zdelo se mu je dolgočasno in pusto. Grapar je govoril le malo, on še manj.

Toda predružačilo se je kmalu. Vikica in Dragica, kateri sta tičali navadno v svoji sobi, ali pa v kuhinji, sta si znesli šivalne svoje potrebščine v gostilniško sobo, ko je pritisnil mraz, da ni bilo treba zgoraj kuriti posebej. Tu sta često presedali pri delu po cele popoldneve.

Tedaj se je pa začel tudi knjigovodja po obedu naslanjati na naslanjalo svojega stola. Potegnil je navadno vselej smodko iz žepa, jo prižgal ter pihal goste oblake dima proti stropu. Včasih je pa zakrožil ustnice, odprši jih na pol, da so smukali iz njih drobni kolo-barčki dimovi drug za drugim, vedno se širili, dokler se niso raztrgali in raztopili v lahko meglico. On pa je skozi tanko to tančico na pol meže opazoval skozi dolge svoje trepalnice deklici. Tako je ostajal,

dokler mu ni bilo iti v pisarnico. — Toda začel je zahajati h Graparju tudi takoj po končanih urah in ostajal je cele večere.

Deklíci sta se ga kmalu privadili. Kadar je Grapar vstal in odšel po svojih opravilih, je prisedel k njima knjigovodja, jima pripovedoval to in ono, včasí celo kako dogodbico iz svojega življenja, ki naj bi ga predstavila deklicama v kolikor možno lepem svitu. V kratkem je bil z njima tako znan, da se je vrtel kakor domač tudi po kuhinji, ko je imela katera tam opraviti. Mati Graparica je bila dobra ženica. Vedno je gibala, vedno delala, a všeč so ji bile tudi šale, katere je znal knjigovodja stresati kar iz rokava.

Graparju sicer ni bilo posebno po volji, da se oni smuče vedno okoli hčera, ali molčal je, ker mu niti na misel ni prišlo, da bi katera morda imela kako skrivno naklonjenost do tega človeka . . .

Tako je prišel sveti večer. Od vseh strani so vreli ljudje k polnočnici. Tudi z Graparjevine sta stopali Vikica in Dragica proti cerkvi, katera je nocoj že od daleč blestela v nenavadni bleščobi. Iz temnih lin je donel glas božičnih zvonov daleč tja čez sneženo ravan, na kateri se je zdaj pa zdaj zazibala goreča plamenica nalik daljnji utrinjajoči se zvezdi. Okoli vsake pa se je gnetla gruča veselih ljudi . . .

Božična noč je posebno ustvarjena, da se bude v človeškem srcu mehka čutila, da je bolj nego sicer dovzetno različnim vtiskom.

Molče sta Graparjevi stopali dalje. Poleg njiju pa je hodil knjigovodja. Tudi njemu je nocoj nedostajalo šal, in postal je hipoma sentimentalén.

Vikica se je nehote ozrla vanj, a takoj je povescila oko, ko je začutila, da je uprt pogled njegov na-njo.

Tedaj ji je pa neko nepoznano sladko čuvstvo bliskoma šinilo po vseh udih. Njegova roka se je bila rahlo dotaknila njene nizzdolu viseče desnice, njegovi prsti pa so se bili tako lahko, tako mehko ovili njene dlani, da je ni mogla odtegniti.

Nekoliko časa sta stopala tako. A tedaj se je Dragica zdramila. Siloma se je otresla melanholije in zasmijala se je glasno; ona dva pa sta mislila, da se smeje njima. Naglo sta si odtegnila roki in začela sta prisiljen pogovor.

Toda že so bili pri cerkvenih vratih.

Deklíci sta pokleknili v prvo klop. Dragica se je takoj utopila v molitev, a Vikica ni mogla nocoj moliti. Vedno in vedno je čutila rahli pritisk roke njegove, čutila neko sladko razburjenost, in večkrat ji je ušel pogled tja na moško stran, kjer je stal naslonjen ob kamenitem stebri knjigovodja. In vsakikrat sta se ujela njiju pogleda . . .

Potekali so dnevi drug za drugim, a od onega večera sta si Vikica in knjigovodja stiskala roki ob vsaki ugodni priliki. Ako jo je našel samo v sobi, ali v kuhinji, ali na potu, takoj je prihitel, da se je dotaknil roke njene. In ona mu ni branila nikdar, še vračala mu je pritisk njegovih prstov.

Tako sta vedela, da si nista v srcih popolnoma tuja; toda govora o ljubezni ni še bilo med njima.

Nekega večera pa sta bila dolgo sama v gostilniški sobi. Grapar je bil odšel po kupčiji, in niso ga še pričakovali nocoj. Dragica je imela nekaj opravila v gornjih prostorih, a mati je dremala v kuhinji za ognjiščem. Gostov tudi slučajno ni bilo.

Vikica je položila šivanje v naročaj, a on jo je takoj prijel za roko, in ni mu je odtegnila. Tedaj jo je pa potegnil k sebi, ovil desnico svojo okoli belega njenega vratu, in prvi poljub je trepetal na vročih njenih ustnicah.

»Za božjo voljo, kaj pa delate?« je vzkliknila, oprostivši se njegovih rok. »Ako bi vas bil kdo videl?«

Ali videl ju ni nihče, in to je dobro vedel knjigovodja. Potegnil jo je zopet k sebi in poljubljal ji je ustnice, oči, čelo, vrat . . .

»Ali me imaš kaj rada?« ji je šepetal na drobno ušesce, in tudi tja je položil žareče svoje ustnice.

Ona mu ni odgovorila, pa kakor bi trenil, je ovila roke svoje okoli njegovega vratu, toda le za trenotek, potem se je iztrgala in zbežala naglo v svojo sobo . . .

* * *

Neko jutro, ko je burja dokaj občutljivo silila skozi najdebelejšo obleko, so se odprla zgodaj večna vrata pri Graparju. V njih se je pojavil Grapar sam, a takoj za njim se je zavijala Vikica tesneje s svojo dolgo volneno ruto. Pri tožnem svitu male brleče leščerbe je bilo videti, da je bila vsa objokana in nenavadno bleda.

Grapar nekoliko postoji, obrne se proti hčeri, pa pravi:

»Glej ta prag! Ako hočeš še kdaj stopiti črezenj, bodi pametna, pa poslušaj mene! — Dokler te ne pokličem, mi ne hodi domov!«

Njegov obraz je bil pri teh besedah tako resen, njegov glas tako trd, da je čutila Vikica, da tukaj ni ugovora. Uklonila je glavo in molče je stopala za njim . . .

Pred hlevom je stal naprežen konjič v malem novem koleslju. Kakor brez čuta je sedla na voz, hlapec je pognal, in šlo je v skok po široki cesti. Še pred poldnevom je dospela v P., kjer jo je sprejela v varstvo teta, sestra očetova.

Grapar je bil danes slabe volje, kakor malokdaj. Ni je imel prijazne besede za nikogar, in trepetala je pred njim celo žena, Dragica pa se je skrivala v gornjih prostorih, da mu ni prišla pred oči.

Kaj se je bilo zgodilo?

Sinoči je Grapar nekaj iskal v Vikičini sobi in slučajno je odprl tudi miznico, v kateri je tičal ključ. Pozabila ga je bila Vikica vtakniti k sebi. Notri je ležalo razmetanih nekaj vzorcev, a na vrhu je bil kupček pisem. Grapar prime kar prvo v roko, in glej, iz njega pade slika. Pogleda jo in prebledi; bila je dobro zadeta slika knjigovodjeva. Naglo razgane list, in kmalu mu je bila znana vsa spletkarščina.

No, posledica je bila, da je morala ona takoj od doma.

Vikica in knjigovodja nista mogla na samem toliko govoriti, kolikor bi bila rada, zato sta si dopisovala. Donašal ji je on vsaki dan list za listom in ga puščal na dogovorjenem prostoru, a tam je navadno našel drugi dan tudi odgovor.

Tako sta bila do dobra zmenjena, kako hočeta delovati, da dosežeta svoj smoter pri očetu . . .

Še istega dne je stopal Grapar k sosedu Rožiču. Našel ga je pišočega v svoji sobi.

»Kaj pa je tebe prineslo, Grapar? Dolgo te že nisem videl pri meni!« ga ogovori Rožič, ponudivši mu stol.

Grapar sede.

»Eh, same sitnosti, prijatelj, same sitnosti. Toda oprosti, da te vprašam, koliko pa ima ta tvoj knjigovodja na mesec?«

Rožič se zasmeje.

»Kaj, ali je tudi tebi že dolžan? Mene vendar ne misliš terjati namesto njega?«

»Ne, to ni,« odgovori Grapar. »Poglej tukaj, na-te se zanesem, da bodeš molčal, ker te poznam.«

Rekši vzame iz žepa uplenjena pisma ter jih predloži Rožiču. Ta jih površno pregleda, položi drugo za drugim na mizo, kakor bi skladal bankovce, pa reče:

»A, tako! Ti bi tedaj rad vedel, ali mu jo lahko daš brez skrbi ali ne?«

Grapar poskoči, toda takoj se spomni, da je v drugi hiši. Siloma zaduši kipečo jezo in reče navidezno mirno:

»Tudi ako bi imel tisočak na mesec, je ne dobi! Toda, prosil bi te, odslovi ga! Spodi ga, da mi ne bode več lazil okoli hiše, in moja hvaležnost ti ostane večna!«

Rožič nekoliko pomisli, potem pa odgovori:

»Zdaj mi je še nekoliko časa neizogibno potreben, po dveh ali treh mesecih pa pojde gotovo! — Toda to bo jako malo pomagalo! Svetujem ti, ako hočeš imeti mir — omoži hčer!«

Grapar izprevidi, da je ta recept najboljši, zato naglo odgovori:

»Saj bi jo, toda kje vzamem ženina? Ali naj ga s kljuke snamem?«

»H-n, ženin se kmalu dobi!«

Rožič nekoliko premišljuje, kakor bi nekaj iskal v spominu, a kmalu nato stopi počasi proti majhni mizici, stoječi v kotu. Tam potegne iz predala zadnjo številko »Slovenskega Naroda«, pokaže Graparju zadnjo stran ter mu veli:

»Na, beri!«

Grapar vzame list in bere:

Ženitna ponudba.

Trgovec na deželi, star 27 let, lepe zunanjsčine, z dvema dobro založenima in dobro obiskovanima prodajalnicama, se želi poročiti z gospodično z dežele, ki bi mu prinesla do 10.000 gld. dote. Molčečnost se zagotavlja. Pismene ponudbe pod šifro: D. G. upravnistvu tega lista . . .

Ko prebere, zre zamišljeno pred-se, potem pa izpregovori:

»Ne, Rožič iz te moke ne bo kruha. Ali smo se mi tako ženili?«

Ta ga zavrne:

»Ali misliš, da se ni še nihče poročil na tak način? Pač ti je malo znan svet! Najboljši zakoni se sklepajo tako! Mož, pravi mož, kateri ima glavo svojo pri svojem delu in skrbi, da bi mu šlo vse po sreči, ta pač nima časa, da bi se vdal tistemu nezrelemu ljubkovanju in sanjarjenju; on je praktičen in po praktični poti si išče tudi družice. Jaz bi takega zeta vsekakor raje videl, nego po golobje zaljubljenega sanjača. In povem ti, da jih poznam mnogo, ki so se tako oženili in so zdaj popolnoma zadovoljni in srečni v zakonu. — Sicer pa se lahko sam prej prepričaš, ali je kaj na tem, ali ne. Piši mu in oglej si najprej stanje njegovo, potem pa odloči!«

Grapar ga je dokaj neverno poslušal, a naposled je vendar priznal:

»Morda je pa vendarle res kaj na tem!«

(Dalje prihodnjič.)

Umetniško potovanje po Italiji.

Odlomki iz prijateljevih pisem. Priobčuje V. H—z.

V Rimu, dne 24. maja 1894.

Rimu, pravi ljudski pregovor, ima toliko cerkva, kolikor je dni v letu; v resnici jih je pa štiristo. Od teh štirih stotin rimskih božjih hramov jih je sedem glavnih cerkva, ki se odlikujejo po visoki svoji starosti in po slavnem imenu onih, kateri so jih dali zgraditi, ter po svoji velikosti in lepoti kakor tudi po odličnih svetinjah, ki so shranjene v njih. Te poglavite cerkve v Rimu so naslednje bazilike: Sv. Peter v Vatikanu, Sv. Janez Krstnik v Lateranu, Sv. Marija Snežnica, Sv. Križ jeruzalemski, potem Sv. Pavel, Sv. Lavrencij in Sv. Sebastijan zunaj mestnega ozidja.

Najstarejša krščanska cerkev v Rimu ali, kakor jo imenujejo: »mati in glava vseh cerkva v Rimu in po vsem svetu« (»omnium urbis et orbis ecclesiarum mater et caput«) je bazilika sv. Janeza Krstnika v Lateranu. To cerkev je dal postaviti prvi krščanski cesar Konstantin, t. j. dal je namreč v cerkev predelati veliko palačo obitelji nekega Laterana, katero je bil podaril papežu Silvestru I. In to najstarejšo rimsko cerkev sem si ogledal hkrati oni dan, ko sem bil ostavil tik nje stoječi muzej lateranski.

V kakšnem slogu je bila prvotno zgrajena, to se zdaj ne pozna več; kajti predelali in prezidali so jo v teku stoletij večkrat. L. 896. jo je porušil potres; potem pa je pogorela dvakrat in to l. 1308. in 1360. Naposled sta jo pa malone vso prezidala stavbnika: Fr. Borromini (l. 1650.) in Aleks. Galilei (l. 1734.); le-ta je naredil nje sedanje glavno pročelje, dočim so ji šele v letih 1875.—85. povečali tribuno in kor.

Potemtakem ni o prvotnem nje načrtu in slogu niti sledu. Dasi je bazilika, vendar je zgrajena zdaj po tolikih preustrojbah in popravah bolj v modernem barok-slogu, zlasti po svoji vnanjosti. Nje glavna fasada (zgoraj imenovanega Al. Galileija) zre proti iztoku; na njenem vrhu so razpostavljene velikanske kamenene podobe Zveličarja, sv. Janeza Krstnika, sv. Janeza Evangelista ter dvanajstih cerkvenih očetov, ki se vidijo po vsem metu. — V sprednjem odzдолju se dviga na visokih stebrih tako zvana »loggija«, raz katero je svoje dni papež na dan Kristovega vnebohoda blagoslavljal vernike. — Takisto je znamenito pročelje na desnem koncu poprečne cerkvene ladje.

Znotraj je cerkev razdeljena po štirih vrstah stebrov na petero ladij. Srednja cerkvena ladja stoji na dvanajstih slopih ter ima lesen strop, jako okusno in dobro izrezljan v renesanskem slogu, baje po Michelangelovem načrtu. Najznamenitnejše umetniško delo v tej cerkvi pa so podobe dvanajstih apostolov čeznaravne velikosti od belega mramorja, ki stoje v plitvih dolbinah v zadnjem delu srednje ladje; izdelal jih je kipar Jan. Lovro Bernini in njegovi učenci, pod njimi vzdane ploskvorezbe pa podobar Algardi. — Nad temi apostolskimi kipi je naslikanih dvanajstero prorokov.

Na okolo po cerkvi je mnogo lepih nagrobnih spomenikov raznih papežev, kardinalov in drugih dostojanstvenikov. Posebno izvrstno sta izdelana spomenika v kapelici na desni strani; ondu so prekrasne skupine, predstavljajoče znamenite dogodke iz življenja dotičnega pokojnika . . . Jako imenitni in umetniški so izdelani tudi oltarji, vsi od mramorja in brona; ornamenti po cerkvenem zidu so takisto bogato pozlačeni, vmes pa so dragocene slike v mozaikih, al fresco ali na platno od mojstrov-slikarjev prve vrste, kakršni so bili izvestno: Cavaliere d' Arpino, Giotto, Sermoneta, Toritti, Venusti i. t. d. —

Poleg cerkve sv. Janeza Krstnika lateranskega stoji prvotno rimsko »krstišče« (»Baptisterium ali S. Giovanni in Fonte«). To je bila najstarejša in dolgo let edina krstilna kapela v Rimu. Nje osmočegljeni tloris je postal tipični vzorec vseh krščanskih krstilnih cerkva, kapel in kamenov. Ta krstilnica je opredeljena po osmih stebrih od porfirja s starodavnim mramornim ogredjem v osrednji prostor, kjer se nahaja krstilna krnica od zelenega bazalta. Po zidu okrog so lepe freske raznih slikarjev.

Tej krstilnici je prizidanih troje oratorijev in sicer: sv. Janeza Evangelista, sv. Janeza Krstnika in sv. Venancija. V prvem oratoriju je lepa podoba njegovega imenjaka, stoječa med stebroma od serpentina, po Donatellijevem osnutku; v drugem je podoba sv. Janeza Krstnika med stebroma od alabastra; vrhu tega so ondu krasne mozaiške slike, figuralne vzvišenine ter živalski in rastlinski ornamenti na zlatem ozadju, nekateri iz VII. in celo iz IV. stoletja. —

Kakor vidiš, sem obhodil najprej ponajveč zgolj zgodovinske kraje ter ogledoval zbirke raznovrstnih umetnin, počenši od prastarih časov, od početka upodablajočih umetnosti; potem sem šele začel nekoliko natančneje proučevati novejšo proizvode lepih umetnosti in sicer v Vatikanu . . .

Dragi moj! Tukaj ti često stojim in strmim, ves zamaknjen, da naposled ne vem, kaj da gledam! In ko se zdramim ter začnem

primerjati sedanje naše »umotvore« z nekdanjimi proizvodi nesmrtnih starih klasikov — prijatelj, tedaj nam ne preostaja nič drugega, nego odkriti se ponižno ter se prikloniti do tal pred grškimi in rimskimi umetniki po milosti božji! Kaj so le-ti premogli po svojih dušnih močeh, tega mi ni mogoče izraziti z mrtvo, pisano besedo! Ustvarjali in upodabljali so svoje misli in ideje toli izrazito, razumljivo, a povsem naravno, da spoznaš na prvi pogled, kaj da izraža ta ali oni umotvor! Na njih preizvrstnih posnetkih najbolj mojstrskega dela Stvarnikovega: človeškega telesa, moraš ugodno proučevati njegovo modro sestavo kosti, potem žilstvo in mišičje, kolikor v posamičnih delih, toliko i v skupni celoti ter medsebojnem razmerju posamičnih delov. In če se oddalim za par korakov kakemu proizvodu omenjenih klasikov ter premišlujem njega genijalno izmišljeni zasutek in vzvišeni namen in smoter, pa se mi ustavi tok misli, da ne morem z njimi ne naprej, ne nazaj! To se mi godi zlasti pri izdelkih grških umetnikov.

In glej, po tem primerjanju novih umotvorov s starimi sem se prepričal, da n. pr. tudi slavni Michelangelo v svojem umetniškem stremljenju ni dosegel, kar je želel — svojega vzora. To se vidi na njegovih podobah in še posebno na tukajšnjih grških umotvorih, katere je on s svojimi učenci dodeloval, popravljal in obnavljal. To se vidi tudi iz načina, kako je sestavljal posamične odlomke starih porušenih kipov. Po tem moreš soditi, koliko globokih študij zahtevajo stari kipotvori grški, ko jih ni mogel doseči niti tolik umetnik, kolikršen je Michelangelo! Vendar, kolikor sem jaz videl njegovih del, sodim, da se je baš on najbolj približal idealu kiparskih klasikov grških! Pa mož je bil tudi samosvesten ter je čutil umetniško svojo vzvišenost nad svojimi sodobniki! Ko je dovršil slovitega svojega Mojzesa, ki povečuje nagrobni spomenik papeža Julija II. v cerkvi »S. Pietro in Vincoli«, ga je udaril s kiparskim betom po kolenu ter vzkliknil: »Parla!« No, Mojzes sicer ni izpregovoril, toda prepričan sem, ko bi bil takrat vstal s svojega sedeža ter iztegnil svojo mišičasto roko nadčloveške velikosti, bi bili zbežali razen njegovega ustvaritelja vsi Rimljani daleč tja ven na morje! In baš ta Mojzes bode navzlic čudaški svoji nerazmernosti slavo pel imenu Michelangelovemu, dokler bode še košček tistega gigantnega kipa! —

Takisto sem se uveril tu v Vatikanu in v Rimu v obče, da so se rimljanski umetniki učili od Grkov ter potem izdelovali svoje umotvore nekoliko po svoje, dočim so isti Grki le posnemali večinoma naravnost le prirodo! Ko stopim pred slavno, od vsega sveta občudovano skupino Laokoontovo tu v Belvederu, se mi zdi, da bi

mogel terjati od nje govor! Saj se tako rekoč sliši, kako ječijo in kličejo na pomoč bogove — oče in sinova v smrtnem objemu ovija-jočih kačjih pošasti. Toda tu ni posneta zgolj narava, temveč v teh kamenitih kipih je utelešen tudi prevzvišen umetniški ideal, katerega ni še dosegla nobena kiparska šola do današnjega dne. — In taka idealnost, združena z najstrožjo prirodnostjo, se nahaja v mnogovrstnih podobah, da treba kar strmeti pred toliko genijalnostjo starih umetnikov, katerih mi pozni potomci, pa si bodimo katere koli narodnosti, ne dosežemo na vse veke z vsem svojim tehničkim napredkom! . . .

Dalje sem opazoval pri večini podob in portretov, zlasti onih, ki so od rimljanskih kiparjev izdelani, preizvrstno njih tehniko, kako so namreč izdelovali svoje umotvore od mnogovrstnih mramorjev ter na tak način ustvarjali raznobojne (polihromske) podobe. Pri doprskih kipih ali portretih jim je rabil za glavo in za život sploh beli mramor, ki se človeškemu inkarnatu najlepše prilaga, obleko pa so izdelovali od kakega bolj temnega mramorja; često je obleka jako umetno sestavljena od orijentalkega alabastra, kar daje oblačilom povsem nežen ter jako okusen kolorit. Na mnogih podobah zopet so obličja in sploh vsi životni deli izdelani od lepega rdečega mramorja (porfirja), obleka pa od belega ali od kakšnega drugega svetlobojnega mramorja. — Enako so izdelovali živali ter se posluževali kolikor mogoče takšnega mramorja, ki je pisan in dotični živali po svoji barvi vsaj nekoliko sličen. In enakih del tu ni malo, temveč nepregledna množina . . .

Težko se bodem ločil od te prekrasne vatikanske zbirke! Žalibog, da mi ni mogoče ostati tukaj leto dni, da bi si mogel ogledati ter preučiti vse te umetnine v njih posamičnih oddelkih in v celotni skupini!

Tu obiskujem tudi stare etruške in egiptovske muzeje, ki so v zvezi z ostalimi zbirkami vatikanskimi. Tudi to je vse vrlo, zanimivo, ali je za zgodovinarje, toda za-me ukaželjnega podobarja to nima pomena! Malo časa mi še preostaja za bivanje tu v večnem mestu, zato se moram požuriti ter porabiti vestno in varčno sleherno uro.

Več časa in ugodnosti si privoščim v proučevanje — Rafaelovih preprog, ki so razobešene na ogled tu v galeriji »degli Arazzi« v prvem nadstropju vatikanske palače. Dragi prijatelj! Tu je vredno postati ter se čuditi geniju takrat še toli mladega »božanskega Rafaela«! Tu so namreč preproge, tkane in izvezene od volne, svile in zlata, za katere je mladi umetnik l. 1505.—1516. narisal vzorce in sicer prizore iz življenja Kristovega in njegovih apostolov. Prvotno

so bile te preproge razpete po dolnjih neslikanih stenah sloveče kapele sikstinske; l. 1527. so jih pa odnesli sovražniki, in jih je papež Julij III. šele l. 1553. dobil nazaj. Leta 1798. so jih iz nova ugrabili Francozi ter jih prodali nekemu genoveškemu židu, od katerega jih je zopet odkupil l. 1808. papež Pij VII. Naravno je torej, da so preproge že precej poškodovane; vendar so še zdaj kaj zgovorne priče o izredni genijalnosti Rafaelovi. Sedem izvirnih kartonov, t. j. osnutkov Rafaelovih za opisane preproge, se nahaja zdaj v Londonu v muzeju Sout-Kensington. —

Pri teh umetniško izvezenih preprogah, ki so bile, kakor veš, izdelane v Bruselju, sem dobil nekoliko pojma in preokusa o ostalih proizvodih Rafaelovega po milosti božji poklicanega kista, in zaželelo se mi jih je videti; napotil sem se torej gori v drugo nadstropje, na ono stran Vatikana, v tako imenovane Rafaelove »loggije«. To je namreč dolg hodnik s trinajstimi arkadami, katerih oboke so poslikali po osnutkih ter pod osebnim navodilom Rafaelovim njegovi učenci, med njimi Giulio Romano in Giovanni da Udine. Ti kupolski oboki imajo vsaki po četvero slik »al fresco« in to zgolj zgodbe sv. pisma; v dvanajstih kupolah so prizori iz starega, v trinajsti kupoli pa iz novega zakona. Tu se ti razgrinjajo v mojstrskih slikah tisti znani dogodki, ki se opisujejo v svetem pismu, počenši z ustvarjenjem sveta pa do ustanovljenja nove zaveze pri zadnji večerji Gospodovi. Slike, dasi nam predočujejo simbolične prikazni svetopisemske, so povsem realistično proizvedene ter se vrste v čarobnih izpremabah — od rajske idile naših tačas še nedolžnih praroditeljev do pretresujoče tragedije pregrešnega človeštva ob občnem potopu; nadalje od Noctovega izhoda iz barke do prehoda Izraelcev skoz rdeče morje; potem raznovrstne postaje s potovanja »izvoljenega ljudstva božjega« skoz puščavo v »obljubljeno deželo« ter ondote njegove borbe za ustanovljenje svojega kraljestva do prihoda obljubljenega Mesije . . .

Dolgo sem romal gori in doli po teh čudovitih loggijah Rafaelovih ter v duhu premerjal celo tisočletje: od prvega početka krščanske umetnosti tam doli v rimskih katakombah pa do nje vzvišenega vrhunca tu gori v vatikanskih dvoranah; pred duševnim očesom se mi je razprostrl čudoviti razvoj verskih idej in njih umetniško utelešenje od prvotnih posnetkov paganskih tipov pa tja do samostalnih, povsem idealizovanih podob novozaveznega blagovestja, katera so pod Rafaelovo roko dosegle vrhunec dovršenosti! . . .

Ko sem se naposled zdramil iz te retrogradne vizije o čudovitem razvitku krščanske umetnosti, sem opazil med štukaturnimi okraski dotičnih loggij predražestne ploskvorezbe, katere nam predstavljajo kaj mične prizore iz umetniškega življenja Rafaelovega. Tu na tej vzvišenini sedi Rafael, rišoč nesmrtnne svoje osnutke, poleg njega pa učenec pripravlja barve; tamkaj je zopet umetnik med krdelom svojih učencev, ki izvršujejo mojstrove načrte, pod njim pa boginja Fama razglša njega slavo; in ondudaj je videti starega zidarja pri delu. Vrhu tega so razni portreti v medaljonih in druge podobe po pilastrih in dekorativnih razpredelkih.

Vse te preljubeznive ondu upodobljene epizode iz življenja in umetniškega delovanja izvoljenega ljubljenca božjega so mi zanesle duh za štiri stoletja nazaj v blaženo dobo zlatega »cinquecenta«, ko je tukaj v krogu svojih učencev ustvarjal nesmrtnne svoje umotvore nedosežni mojster — Raffaello Santi.

O izvirnih slikah — Rafaelovih in Michelangelovih prihodnjič.

A. Progar.

L I S T E K.

Pisateljski shod. »Habent sua fata — congressus«, bi lahko vzdihnili vzpričo skepticizma, ki se javlja nasproti temu shodu, dasi se je o njega nujnosti in hasnovitosti že dovolj razpravljalo po časopisih in ne baš najmanje v našem listu. Ker še vedno ni od nikoder, kakor smo že v zadnji številki potožili, krepke inicijative, tedaj si usoja uredništvo tega lista v sporazumku z nekaterimi somišljeniki staviti konkretni predlog, da vseslovenski shod, kateri se gotovo posreči, sodeč po vsestranskem zanimanju in energičnih pripravih, bodi tudi pisateljski shod. Ker se poleg naših poslancev in drugih narodnih zaupnih mož vabijo na vseslovenski shod tudi duhovniki, učitelji in sploh narodni razumniki, torej je izvestno pričakovati, da prihite tedaj v naše središče v kar največjem številu tudi naši itak ne premnogobrojni pisatelji in umetniki; in dočim se bo na vseslovenskem shodu razpravljalo o splošnem položaju našega naroda, najdejo naši pisatelji in umetniki gotovo tudi priliko, da se sestanejo v kaki dvorani narodnega doma ter razpravljajo o svojih težnjah.

O moralnih in dejanskih koristih takega shoda je Nevesekdo v mnogih člankih toliko in tako prepričevalno pisal v lanskem »Slov. Narodu«, da bi bilo odveč o tem še trošiti besede. Omenimo naj z malimi besedicami samo to, kar se nam zdi posebno aktualno. V prvi vrsti se nam zdi posebne vrednosti že to, da se na ta način ob tej priliki naši duševni veljaki neprisilno spoznajo drug drugega tudi po licu, in ko si sežejo prijateljski v roke, izgine gotovo marsikaka osebna mržnja, ki je bila možna samo v daljavi.

Gradiva, kakor je že dovolj dognal Nevesekdo, se ne bi primanjalo. Tu naj iztaknemo samo nekatere točke, ki se nam zde za sedaj važnejše, in ki jih dajemo udeležnikom na razmišljanje. Taka pereča vprašanja so: o kolportaži, ki je v Ljubljani pač že udomačena, pa samo za nemške časopise in knjige — o sredstvih proti monopolizovanju narodnega knjištva v nenarodnih rokah — o pomenu znanstvenega slovstva za narodno prosveto in njega gojitvi po naših zabavnih listih in v publikacijah „Matice slovenske“. O vsaki izmed navedenih zadač naj bi se oglašil kak udeležnik z dobro premišljenim ekspozejem, in nadaljnji razgovor se po tej inicijativi — beseda da besedo — sproži sam ob sebi. Urednik tega lista n. pr. bi bil pripravljen, spraviti v diskusijo zadnjo izmed zgoraj navedenih točk.

Znamo, da ima ideja pisateljskega shoda celo načelne nasprotnike, ki menijo, da se o vsem tem lahko tudi pismeno, po časopisih in zasebno razpravlja. Ti nasprotniki naj pomislijo, da je med vprašanji, s katerimi bi se bavil pisateljski shod, nekaj tudi takih, da o njih ni umestno javno razpravljati, in da je v skupščini razboritih mož od ust do ust možno v eni uri več dognati, nego s peresom v mnogo daljšem času. Te razloge smatramo za jako tehtne in menimo, da prav taki razlogi so dali povod raznim učenjaškim, literarnim, narodnim in internacionalnim kongresom, ki se dandanes bolj in bolj množe . . .

Da se kraj in čas shoda podrobneje ustanovi in nekatere priprave izvrše, se napravi neprisljen sestanek nekaterih »peresnikov« in umetnikov, ki se naznani po dnevnikih in zasebnih dopisnicah. Vseslovenski shod se bo vršil dne 14. septembra.

Smrt. Epsko-lirske slike. Zložil Anton Funtek. — Funtkovo ime je z našim književnim preporodom v zadnjem desetletju tesno spojeno. Pred dobrimi 15 leti se je pojavil prvič v »Ljublj. Zvonu« z lirskimi pesmimi, in od tistega časa pa do današnjega dne deluje tako obsežno in produktivno na našem literarnem polju, da ga ne poznamo plodovitejšega pesnika in pisatelja slovenskega. Žal, da ta čudovita plodovitost ni združena z enakorodno životvornostjo, ki bi bila plod in ob enem dokaz neprestanega pesnikovega napredovanja, izraz novopridobljenih idej — s tisto životvornostjo, ki je vzrok, da se pesnika, ljubljenca svojega, nikoli ne naveličamo, nego vsako novo njegovo delo nestrpnost pričakujemo, vedoč, da se je pesnik izza zadnjega svojega dela gotovo duševno še bolj poglobil, in da nam v novi publikaciji odkrije novo stran svojega bistva . . . Nego Funtkovo produktivnost bi primerjal neizčrpnosti onih množic, ki korakajo črez gledališče, katerih na videz ni nikoli konec, v istini pa so isti ljudje, ki za kulisami izginejo, se obrnejo in zopet na odru nastopijo — s kratka: Funtkovo muzo karakterizuje nekaka stereotipnost, ki se mu je že tudi res po pravici očitala.

Duševno njegovo obzorje se v vsem času njegovega književnega delovanja ni znatno razširilo; predmeti, ki so mu dajali snovi v njega prvi pesniški dobi, ti predmeti ga navdušujejo tudi dandanes.

Mojster je Funtek v obliki. Že prvi njegovi proizvodi so kazali ne navadno dovršenost v obliki; stiki njegovi, dasi ne Bog ve kako izbrani ali »ribniški«, po drugi strani zopet niso šablonski ter kažejo izredno spretnega in lahko potno proizvajajočega verzifikatorja. Toda nekaj se vendar sme Funtku

po pravici očitati; on se je tako ugloobil v duh in svojstvo Gregorčičeve dikcije, da se nam včasih zdi, da čujemo Gregorčiča samega (prim. Funtkovo »O suši« in Gregorčičevo »O nevihti«, in menda se je Gregorčič tega sam zavedal, ko je izrekel, da (ipsissima verba!) smatra Funtka za svojega učenca; a isti Gregorčič je pozneje nekoč izjavil, da mu Funtek ni izpolnil nad, ki jih je stavil vanj; v čem ga je pa Funtek varal, tega Gregorčič ni povedal. — Kako verno pa je proučil svojega mojstra, to je sijajno dokazal Funtek sam v krasni odi, ki jo je zložil ob petdesetletnici Gregorčičevi iz samih motivov mojstrovih...

Pri pesnikovi produktivnosti, katero smo zgoraj poudarjali, se nismo kar nič začudili, ko je letos izšla v Knezovi knjižnici obsežna njegova poezija »Smrt«.

Ves ciklus obsega s prologom in epilogom vred 34 pesmi. Priznati treba, da je marsikatera pesem pisana z obilim patosom; nekaj je pa tudi takih, pri katerih se nikakor ne moreš ogreti in se ti dozdeva, da je pesnik hotel nekaj ustvariti, hoteč zaokrožiti število pesmi. Zategadelj so posamični deli tega zbornika kaj različne vrednosti; poleg navadnih, vsakdanjih misli, ki so n. pr. izražene v pesmih: »Ob božjem grobu«, »Pri novorojencu«, »Dušica«, »V snegu«, »Na morju«, »Materino slovo« — se zopet vrste verzi, katerih se ne bi bilo treba sramovati niti najboljšemu pesniku, niti po obliki, niti po vsebini.

N. pr.: Kipar zamaknjen gleda pred seboj mojstrsko dovršen kip, a smrt, stoječ nevidna poleg njega, mu šepče na uho:

»Na veke boš živel v tem kipu,
Umetnosti delo je vzor,
... Mrtvi tvarini si vdihnil
Vse žitje, srcé in duhá.«

Perečo ogorčenost izraža pesem: »Na grmadi! Verski fanatizem širi svoje duhomorne žarke, ki nam rojevajo zaslepljenost in nevednost, zatorej:

»Koliko bi bilo treba
Naložiti danes kupov,
Da na njih bi vsa sežgala
Temosrčna se — neumnost.

Kako človeka pogreje taka resnica, ki je v današnjih časih zadobila zopet aktualno vrednost.

Posebno lepe se nam vidijo tudi pesmi: »Žive plamenice«, »Most«, »Smrt je bajka«, »Živeti ob duhu«, »Med plameni«, »Junak svetnik«.

Gregorčičeve ode »Človeka nikar!« spominjajo verzi:

»Mordà iz groba, kjer teló strohni,
Cvetica, lepa kakor sen, vzkali,
Mordà milino Bog pokloni logu,
— — — — —
Mordà jo dahne v ptičev milih glas«,

in dalje:

»In ... Smrti ni nikjer!« ...

O obliki po gorenjih splošnih opombah ni mnogo govoriti.

V oči nas je zbadla česta ponavljanje iste besede: »Že dolgo, dolgo let« (str. 3.); »In dolgo, dolgo vrsto let« (4); »oj, dolge, dolge dobe treba« (49); »Počiva zdaj po dolgi, dolgi dobi« (70); »Dolga, dolga doba« (73).

Nekoliko prozaiški ali bolje »Koseskovski« se nam zdi verz:

»Kdo je sploh ta čarodejec?»

Nepotreben in kot nekako mašilo zveni medmet »ha«, na straneh 49., 55., 56., 57., 60.

Nenavaden je naglas: »slóni« (str. 3.), mesto »sion«.

Ker prištevamo Funtka uglednejšim pesnikom slovenskim, zato smo sodili najnovejše njegovo delo z drugačnim merilom, nego bi ocenjali kakega pesnika »minorum gentium«; to naj pomisli, komur bi se naša sodba zdela prestroga.

T. Doksov.

Slovanska knjižnica nam je prinesla v 64. zvezku »Punčiko« Mestni obraz. Poljski spisal Stanislav Grudziński. Poslovenil S. P—ov. Str. 84. —

Ne trdimo, da ne bi bila »Punčika« spretno spisana; kakor se nam vidi, je pristna slika nezdravih odnošajev, ki so nekaj vladali v poljskih višjih slojih ter so z drugimi vzroki vred upropastili poljsko kraljestvo. Toda neprijetno nas je zadevalo pri čitanju, da pisatelj tako vsiljivo vedno in vedno poudarja svojo tendenco, da bi dokazal, kako kriva in pogubna je ali je bila vzgoja, zlasti ženska, v višjih stanovih poljskih, in da vso svojo res nemalo pisateljsko spretnost vprega v didaktične ojnice, vedno pretilno, prst vzdigajoč ter svareč pred »punčkami«. »Man merkt die Absicht« Koliko bolje bi bil storil, da bi bil tisto nezdravo vzgojo čisto objektivno naslikal, brez vsiljivega moraliziranja, ter čitatelju prepustil, da si iz pri-povedovanih dogodkov sam izlušči zlati nauk: »Čuvajte se porcelanastih punčk!« Sploh je cela povest morda ravno vzpričo prononsovane tendence vse preveč tipična, pa vse premalo individualizovana.

Prevod je videti še dovolj dober, vsaj čita se še dosti gladko; vendar je tu pa tam nekaj nejasnih mest, po katerih se nam dozdeva, da prevodilec ni korenito več poljščini. To pa je pri prevodih — že večkrat smo v ocenah poudarili — »conditio sine qua non«; neizprosno zahtevamo od prelagateljev, da temeljito poznajo oba jezika, nikar da bi se šele s prevajanjem učili ali utrjevali v tistem jeziku, iz katerega prevajajo. Ta neizogibni pogoj vsakega dobrega prevoda le preradi prezirajo oni, ki prevajajo iz slovanskih jezikov. Že enkrat smo našim prelagateljem svetovali in danes zopet ponavljamo ta nujni svet, naj se ravnajo po načelu delodelja, in naj se omeji vsaki na en slovanski jezik, kateremu naj se temeljito priuči, in šele potem naj iz njega prelaga. Če pa kdo vse vprek iz češčine, poljščine, ruščine in drugih slovanskih narečij prelaga, potem je celo upravičeno, da že naprej z nekakim skepticizmom sprejmemo take prevode.

Nepotrebne se nam vidijo razlage nekaterih manj znanih besed v oklepkih, n. pr. se tolmači »ironija« z »zasmehom« (str. 49.); kajti ta tolmačila bi kvečjemu utegnili rabiti silno preprostim čitateljem, taki pa tudi vse povesti sploh ne bi razumeli. Sploh pa je po naših mislih ta povest previsoka za čitateljstvo, kateremu je sicer namenjena Slovanska knjižnica.

»Naš Dom«. Zbirka povesti, pesmi in narodnega blaga, zanimivosti i. t. d. — II. zvezek. »Zadnji grof celjski« in »Iskalci biserov na otoku Sv. Duha«. — V Celju 1897. Uredil, izdal in založil Dragotin Hribar. Str. 120. Cena 25 kr., s pošto 28 kr.

V predgovoru pravi g. izdajatelj: »Slovensko občinstvo vedno povprašuje po zabavnem in ob enem podučnem berilu. To me je napotilo, da sem obudil znova v življenje knjižnico »Naš Dom«. Zbiral in nabiral bodem v tej knjižnici take pripovedi, pesmi in zanimivosti, o katerih vem, da služijo ljudstvu v prijetno zabavo, poleg pa bistrijo um in razjasnjujejo razne dogodljaje našega življenja in pojasnjujejo zgodovino našega naroda.« — Mi popolnoma odobrujemo ta rodoljubni namen izdajateljev, ker po izkušnjah vemo, kako nam še vedno primanjkuje zlasti srednjega berila za naše preproste, a najvernejše čitatelje, ki komaj čakajo nove slovenske povesti in, brž ko izide, po njej planejo; to so naši dijaki malih srednjih šol in v novejšem času tudi učenke slovenskih dekliških šol. Taki čitatelji potrebujejo mnogo, četudi ne zgolj klasičnega berila; ako ga jim mi ne preskrbimo v slovenščini, pa posežejo po tistih groznih nemških brošurah z znanimi barvanimi naslovnimi listi, ki so še na nižji površini, nego-li so naše knjige podobne vrste . . .

S tega stališča treba soditi take knjige, kakor je »Naš Dom«, in na podlagi tega merila prvi izvirni, dasi anonimni povesti (»Zadnji grof celjski«) vkljub njeni silno preprosti in dokaj nespretni osnovi nimamo drugega prigovoriti, nego da je za čitatelje, katerim je namenjena, še vse premalo živahno in zanimivo pisana ter ima preveč zgodovinske navlake; zlasti neprimerno dolgo je zgodovinsko predavanje grofa Ulriha vpričo očeta Miroslava, ki so mu bile te reči vse znane, in vpričo gospej, katerih niso gotovo ni malo zanimala. —

Česar pa smo pogrešali v prvi povesti — zanimivosti — tega ima obilo druga (»Iskalci biserov na otoku Sv. Duha«. Povest. Ruski spisal Emilij Mušik, preložil Krutogorski). Koliko so resnične razmere, ki se tu opisujejo, in koliko je primešane pretirujoče romantike, tega seveda ne moremo in nečemo odločevati; a ker povest dosega svoj glavni namen — prijetno zabavo — in ji tudi z moralnega pogleda ni kaj prigovarjati, zato jo lahko prav toplo priporočamo vsem onim, ki si žele kratkočasnega berila.

Glede jezika pa naj bi bil g. izdajatelj še bolj skrben, in v pravopisju naj bi se bolj držal Pleteršnikovega slovarja.

Zabavne knjižnice, ki jo urejuje in izdaje Anton Kosi, učitelj v Središču, je izšel VI. zvezek s slično vsebino, kakor vsi prejšnji. Cena 15 kr. — Iz pripovednega dela nam je najbolj ugajal iz ruščine prevedeni: »Poštni jahalec v Sibiriji« (str. 18.), dočim se nam nekateri drugi koščki vidijo prisiljeno didaktični, in sodimo, da ne pojdejo čitajoči mladini v slast; zlasti se nam zdi posiljeno zelje zadnja basen (ali kaj hoče biti?): »Napuhu je padec za petami« (str. 32.). — Zato se mi pa vidi jako dobra misel, da se izdajatelj na platnicah obrača do svojih mladih čitateljev in jih pozivlje, naj izrečejo javno svoje želje, češ, »da ga mika zvedeti prav iz ust mladine same, kaj jo bolj, kaj manj zanima, in da se bo prav iz srca rad oziral

na želje, izražene v takih poročilih. — To je prava pot, in ako bi se po tem pravilu ravnali izdajatelji mladinskih spisov, ondaj ne bi vsiljevali mladini spisov, ki se njim samim zde brumni in pedagoški, mladini pa se zde neslani. — Glede jezika bi imeli tu pa tam kaj malega pripomniti. V obče pa tudi ta VI. zvezek prav toplo priporočamo mladini, pa tudi učiteljem, ki so dostikrat v zadregi za krajše sestavke in koščke za pismene naloge.

Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko prinašajo v 3. številki letošnjega (VII.) letnika prav zanimive sestavke, namreč J. Vrhovca nadaljevanje »O gorskem zakonu in o gorskih pravadah«, o čemer pripravlja imenovani gospod profesor tudi za letopis Matice slovenske posebno razpravo; potem V. Steske »Beleške o nekaterih cerkvah v kočevskem dekanatu« in dr. Fr. Kosa »Loško gospodstvo l. 1630«. — V »Malih zapiskih« pa so Ivana Kunšiča »Imenoslovni paberki«, ki se nanašajo na »Kotar« in sorodna krajevna imena. Mimogrede bodi povedano, da je g. Kunšič po naših mislih tod po Levstikovem načinu malo pregloboko podoral, a tako oranje prizadeva pač mnogo truda, a prinaša malo sadu. Veliko bolj imenitno in zaslužno se nam vidi drugo delo istega gosp. Kunšiča, ki ga baje pripravlja za »Matico slovensko«, namreč — menda se nam ne bo v zlo štela ta indiskretnost — zbornik pisem Kopitarja, Metelka in drugih imenitnih Slovencev tedanje dobe do čeških učenjakov. —

Navedena vsebina dokazuje, da se »Izvestja« še vedno vzdržujejo na prejšnji višini, česar o nemških »Mittheilungen« in pa o silno neredno izhajajoči »Argi« ne moremo trditi.

Knjižnica za mladino je prinesla, kakor smo že svoj čas na kratko sporočili, v dvojnem snopiču 22—23 pod skupnim naslovom »V domačem krogu« zbirko pesmi in povesti za mladino, ki jih je ali izvirno spisal, ali pa na podlagi hrvaških, italijanskih in nemških izvirnikov priredil Janko Leban. — Da je g. Leban izvirnim svojim proizvodom pridružil prevode iz raznih jezikov, popolnoma odobravamo, ker smo si v svesti, da nam Slovencem ni možno proizvajati toliko duševnega blaga in sicer izvrstnega blaga, da bi mogli z njim dovoljno zakladati našo mladino, ki prav mnogo potrebuje in sicer tečne hrane. Zategadelj so naši pedagoški pisatelji prisiljeni, da segajo po tujih odličnih izvirnikih. Svoje vrline kažejo pri tem prvič v izboru izvirnikov, po katerem se javlja njih okus ali neokus, in drugič pa v prevajanju samem, v prireditvi tujega proizvoda za slovensko mladino.

Glede prve točke Lebanova zbirke napreduje od kraja proti koncu; kajti iz hrvaščine prevedene povestice (na začetku zbirke) pač niso srečno izbrane, in po naših mislih jih bo mladina malo vesela; gola didaktika brez živahnega dejanja in zanimivega pripovedovanja in brez lepe oblike pač nikogar ne miče, niti odraslih, niti mladine. Izbor italijanskih in nemških izvirnikov se je bolj posrečil, dasi je tudi tukaj prevladoval didaktičski moment. Pri Hardenbergovem »Pevcu Arijonu«, v katerem je — mimogrede rečeno — prenarejena staroklasiška bajka, toda le-tej na kvar, je popolnoma nepotreben tisti poučni epilog: »Dragi otroci!« itd., in prepričani smo, da otroci preko njega preidejo na dnevni red. — Hebllove povestice, izmed katerih

je g. Leban izvolil »Ozdravljenega edinka« (str. 12. sl.), so res prekrasne, in še dandanes ugajajo mladini kakor odraslim; le škoda, da je Hebba vzpričo prirojene šegavosti, krepkega jezika in drugih značilnih posebnosti silno težko prevesti v kateri koli jezik; tudi g. Lebanu se ni do cela posrečilo izraziti v prevodu izvirnikov naravni humor. — Frisch, čigar povesti je sprejel g. L. več v svojo zbirko, je sicer menda na glasu kot pedagoški pisatelj; a vsem njegovim povestim se vendar vse preveč vidi, s kakšnim namenom da so pisane, namreč »in usum delphini«; in potem pogrešamo v njegovem pripovedovanju jasnih, solnčnih podob, s katerimi se tako rada naslaja mladina; ves način njegovega pripovedovanja je nekako preresen, mrkel in prerad seznanja Frisch mladino s temnimi stranmi modernega življenja. — Menimo, da bi se iz prebogatega mladinskega slovstva nemškega dali izbrati boljši izvirniki, nego so Frischovi. — Br. Grimm, čigar dve pravljici sta v tej zbirki (»Tri zelene mladike«, »Kramar in miška«) nam ni znan; pa ne, da bi bila to brata Grimmova, slavna zbiratelj otroških in domačih pravljic?

Prozaiški koščki se menjavajo s poezijami, izvirnimi in prevedenimi, ki so glede oblike dosti pravilne, dasi se g. Leban ne ogiblje hiata, in dasi mu uidejo tudi »neribniške« rime. Ogrele pa nas niso nič kaj te poezije, in nekatere niso nič drugega nego rimana proza.

Glede jezika v obče nimamo mnogo pripominjati; zlasti na to stran je gosp. L., kakor ga poznamo že iz prejšnjih spisov, dovolj skrben, da, včasih skoro malo prepeditovski; tega vsaj ne moremo pohvaliti, da kakor nalašč, z nekako slastjo išče posebnih, nenavadnih besed in oblik, katere je potem prisiljen pod črto tolmačiti. Naj nam gosp. L. verjame, da take pripomnje pod črto nikakor ne prija nobenemu leposlovnemu delu. Menda g. Lebana vodi pri tem sicer hvalna misel, naj se otroci, čitajoč njegovo knjigo, hkrati kaj novega nauče. Poleg vse formalne natančnosti pa smo vendar opazili nekoliko nedoslednosti (»cvela« poleg »cvetla«, »hrvaški« poleg »hrvatski«) in pa nekoliko odstopkov od Pleteršnikove pisave.

Krivično pa bi bilo, ako na koncu ne bi poudarili, da so vsi naštetih nedostaki v primeri s celotnim vtiskom knjige majhni, in ne moremo si kaj, da ne bi izrečno priznali pisateljeve trudoljubivosti; naj bi vsaki izmed njegovih kolegov tako razumel in izvrševal svoje dolžnosti kot narodni učitelj, pa bi bilo dobro za našo mladino.

Drugo berilo in slovnica za obče ljudske šole. Sestavila M. Josin in E. Gangl, učitelja v Ljubljani. — V Ljubljani. Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1897. — Cena vezani knjigi 80 h. Str. 224. —

Berilo (str. 164) obsega te-le skupine: I. Zabavi in pouku. — II. Cerkev, šola in dom. — III. Letni časi. — IV. Priroda. — V. Dom in svet: A. Zemljepisje; B. Zgodovina. V vsaki teh skupin pa so pomešani leposlovni in zgolj poučni sestavki ter pesmi.

Svoj čas je pisatelj teh vrstic v tem listu (1893. in 1894. l.) obširno razpravljaj o možnih osnovah srednješolskih čitank ter teoretiški — tako si domišljujem še dandanes — dokazal, da je edino prava Neumannova metoda, po kateri se brez vsakega drugega obzira (recimo na letne čase, moralo itd.) berivo razvršča zgolj po svoji notranji in vnanji obliki na

prozo in poezijo, prva potem zopet na pripovedno, popisovalno in opisovalno in poučno skupino, poezija pa zopet po znani razdelitvi na epiški, lirski in didaktičski del; posamezni koščki v vsaki le-teh skupin pa niso v nobeni tesnejši vsebinski zvezi, nego njih razvrstitev je utemeljena zgolj po sukcesivno se množečih težavah, ki jih prizadevajo posamična berila. Toda o vseh prednostih te in nedostatkih one metode sem na omenjenem mestu obširno govoril in po tamkaj dognanih rezultatih tudi ocenjeval Sketove čitanke, da čitatelja, ki se za te stvari zanima, lahko zavrnem na dotična letnika Zvonova.

Že iz teh kratkih podatkov se je čitatelj lahko prepričal, da se gg. izdajatelj Josin in Gangl nista oklenila tamkaj od nas priporočane Neumannove, nego one metode, katero sem jaz na mestu rečenem na kratko kot Lampljevo označil. Toda ker sama v predgovoru trdita, da sta berilo in slovnico »sestavila in uredila natančno po predpisih in zahtevah učnega črteža« — meni le-ta ni znan — tedaj se ob načinu njenega razvrščevanja tem manj izpodtikam, ker je res, da se da v okviru i te i one metode sestaviti lepo berilo. Samo to gg. izdajatelj pomislita, da bode moral učitelj, rabeč njiju berilo, ravno vzpričo omenjene razvrstitve že v začetku leta dobro poznati in vedno imeti pred očmi vso knjigo, ako bode hotel ustreči intencijam umetne razvrstitve ter izbrati za vsako uro prigodni sestavek ali pesmico; te glavobelnosti poleg beril po Neumannovi metodi prav nič ni. — In pa še en pomislek je! Tudi nemška berila, ki so jih zložili Lehmann, Branky in Sommert za vse razrede, oziroma tečaje ljudskih šol in učiteljskih ter izdali v c. kr. zalogi šolskih knjig na Dunaju, so osnovana po Neumannovem načinu; vsekakor pa bi bilo želeti, da bi se naša učila nekako homogeni ujemala z onimi nemškimi, ki imajo vzpričo vladnega priporočila nekako normativno veljavo.

Pa tudi glede izbora posameznih berilnih sestavkov in pesmic se z gg. izdajateljema ne ujemam. Vsaka stran njiju knjige priča, da sta onadva pristaša tistega po mojih mislih, hvala Bogu! že zastarelega nazora, po katerem bodi šolska čitanka nekaka knjiga modrosti, natrpna z modrimi nauki, z zlatimi reki in izreki, s pregovori in pametnicami v vezani in nevezani besedi, med katere so posejane samo za posladkanje — kakor rozine v ajdovih štrukljah — poredke kratkočasnice, burke, anekdote itd. In vendar bi morala ravno čitanka biti glavno pomagalo leposlovnemu smotru, ki gotovo ni zadnji izmed raznih smotrov jezikovnega pouka; gg. sestavitelja menda ne verjameja, da je baš leposlovje tista velesila, po kateri umni vzgojitelj, dasi indirektno, doseže še največ pedagoških in moralizovalnih uspehov. Da bodi estetični moment edino odločilen pri izbiranju beril, sem poudarjal in vsestranski utemeljeval že v zgoraj omenjeni razpravi v »Zvonu«, kjer sem, uvažujoč tudi instrukcije, torej vladne intencije, prišel do zaključka, da čitankarju bodi edino vodilo: Plemenita vsebina v plemeniti obliki. Sicer sem to tezo dokazal samo z ozirom na srednješolske čitanke, toda ni dvoma, da velja mutatis mutandis tudi za ljudsko šolo. O velikem pomenu leposlovja kot vzgojnega sredstva je potem tudi obširno razpravljal prof. Košan v »Popotniku«. In da te leposlovne zahteve niso samo najino — Košanovo in moje —

maslo, ampak da sva Košan in jaz tu popolnoma v soglasju z nemškimi vzgojevalci, o tem se lahko uverita gg. Josin in Gangl iz imenitne knjige, o kateri je »Nova Preša« prinesla cel feljton, in katera slove: »Das Elend unserer Jugendliteratur. Ein Beitrag zur künstlerischen Erziehung der Jugend. Von Heinrich Wohlgast. Selbstverlag. In Commission bei L. Fernau. Leipzig.« V tej knjigi se brezobzirno obsojajo vsi tisti Campeji, Kristofi Schmidti in drugi enaki mladinski pisci; celo priljubljeni Fr. Hoffmann ni našel milosti — ravno vzpričo estetiških ozirov. Sicer pa bi bili nevhvaležni, ako ne bi omenili, da je že naš Stritar v svojih ocenah mladinskih spisov prav rezko poudarjal veliki vzgojni pomen leposlovja ter odločno pobijal moralizovalno smer v mladinskem slovstvu. (Konec prihodnjič.)

Naznanilo o »salonski« in »slovanski knjižnici«. »Soča« št. 35. z dne 27. m. m., ki je tudi prinesla v prilogi 61 strani 4° obsežajoče »Primorske odnošaje v poslanski zbornici na Dunaju« (Po brzopisnih zapisnikih. V Gorici. Tiskala, izdala in založila »Goriška Tiskarna« A. Gabršček. 1897.), je prijavila sledeči književni naznanili, ki gotovo razveselita vse prijatelje domačega leposlovja:

»Salonska knjižnica«. — Koncem t. m. začnemo razpošiljati prvo knjigo tega podjetja. Na 320 straneh bo obsegala pod skupnim naslovom »O te ženske« te-le novele:

Predgovor izdajatelja »Salonske knjižnice« — Predgovor pisatelja I. knjige — Primo loco — Dr. Strnad — Te punice, te punice . . .! — Danica — Institutka — V mraku — Pavlina — O te ženske.

Cena 1 gld. s poštnino vred. Na naročila brez denarja se ne bode oziralo.

»Slovanska knjižnica«. Dne 15. oktobra izide trojnati snopič, ki prinese slovanskemu čitajočemu občinstvu izviren roman gospe Pavline Pajhove: »Slučaji usode«. Obsegal bode okoli 280 str. prav zanimivega berila.

To književno podjetje dovrši s tem romanom že četrto leto svojega življenja. Žal, da se mora boriti z velikimi neprilikami, največ pa z nezadostno gmotno podporo, ki je še vedno prav neznatna. In vendar je »Slovanska knjižnica« vsaj deloma odstranila sušo na polju naš pripovedne književnosti!

»Kratka slovnica ruskega jezika«. (Краткая Грамматика русского языка). Sestavil M. M. Hostnik in

»Ручица русско-словенский словарь« (Ročni rusko-slovenski slovar). Sestavil M. M. Hostnik. Pod tem naslovom izide v kratkem skupna knjiga, katera se že tiska v »Goriški tiskarni« A. Gabršček v Gorici. Knjiga bode obsegala okoli 27 tiskanih pol, oziroma blizu 500 strani navadne slovarske oblike. Iz prve na ogled nam doposlane pole slovnice in pete pole slovarja smo se prepričali, da je bilo sestavljanje trudapolno in težko, ter da obsega slovnica vsa pravila, katera so potrebna k učenju ruščine, slovar pa prinaša obsežno slovarsko gradivo. Tehniško delo je čisto in zelo razločno, posebno pa so ruske tipke (črke) čitljive in take, da se oko pri čitanju ne utruji, kar se navadno godi pri drugih ruskih knjigah z odveč nerazločnimi črkami. Delo bode končano meseca oktobra. Izdaje

bode zelo po ceni in se upa, da ne preseže 2 gold. Razpošiljalo se bode proti povzetju, oziroma proti predplačilu zneska. Naročila sprejemlje že sedaj »Goriška tiskarna« A. Gabršček v Gorici. Ta slovar bo tudi za Hrvate prikladen. Ta knjiga v tem obsegu je prva med Slovenci, in radi tega jo toplo priporočamo vsem omikanim Slovencem.

Gedichte von Franz Prešeren. Aus dem Slovenischen von Alois Rudolf. — Gospod prevodilec, korektor v c. kr. dvorni in državni tiskarnici na Dunaju, nam je sam poslal na ogled in v blagohotno oceno ta prevod, ki obsega »Rosamunda von Auersperg«, »Die Wiederbestattung« in »Die Arznei der Liebe« ter je ponatisnjen iz letnika »Herbstblüten«, ki ga izdaje penzijsko podporno društvo c. kr. dvorne in državne tiskarnice na Dunaju. Prevod se prav čedno čita — samo v »Rosamundi« so se vedoma ali nevedoma prezrle izvirnikove asonance — in nam vnovič dokazuje, koliko privlačno silo ima naš Prešeren do inorodcev, kako se med njimi vedno in vedno oglašajo novi občudovalci Prešernove romantike ter se poskušajo v manj ali bolj dovršenih prevodih. To vedno zatekanje tujcev, zlasti Nemcev, k neusahljivemu viru Prešernove poezije nas po pravici navdaja z iskrenim ponosom in veseljem; kajti vprav ta pojav nam je nov dokaz, da je Prešeren — kar je prvi trdil in dokazal Stritar, slava mu zategadelj — svetovne cene pesnik in svetovni klasik, in baš mnogoteri njega prevodi v tuje jezike nam ga gotovo in za stalno vrste v svetovno literaturo kot prvega slovenskega zastopnika.

Dr. Fridtjof Nansen: »Na severní točnu« i. t. d. (»Na severni tečaj«). Český překlad rediguje dr. Jiří Guth. — Komaj je završeno prekrasno profesorja Kořenského potopisno delo: »Cesta kolem světa«, ki leži zdaj na naši mizi v dveh velikih knjigah, pa je že začel znani marljivi založnik Otto v Pragi izdajati prevod znamenitega spisa Nansenove ekspedicije na severni tečaj. Tudi to delo je krasno. Nansen dokazuje z njim, da ni samo neustrašen junak v borbi z velikanskimi zaprekami ledenega sveta, nego tudi duhovit pisatelj. Prevod njegovega zanimivega norveškega dela izhaja v 13 evropskih jezikih, med temi v češkem, ruskem in poljskem. In slovanski jug: — Človeku sili sarkazem v pero — no, molčimo raje!

A. Aškerc.

Listnica uredništva. J. Ivč: Žal, to pot nerabno. — Sga: Ko ste zapisali n. pr. verz: »Objel je temo temni mrak« — oprostite, ali ste takrat razumeli sami sebe? —

Zorin: Seveda nezrelo. — Ž.: Kaj ne da? Naši najmlajši pesniki, naši Aleksandrovi, Boruti, Mihajlovi, Nikolajevi, Radiči, Trošani, Zori in še nekateri drugi ter naše Vide pričajo na glas, da vir slovenske poezije še ni usahnul. Pa samo ustvarjajoči genij in ljubezen do umetnosti in svobodomiselnih idej priganjata naše mlade poete k delu, apatija našega občinstva za lepo književnost gotovo ne! —

